Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 МАЙН

Хабарай нүүл (луу) нарын 15
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 83 (18697)
газетын сэн: захилай — 50 мүн., Хэлсээтэ сэн

У МОРИДЫЕ ҮСХЭБЭРИЛДЭГ БҮХЫ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДТЭ, АЖАХЫН ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭДТЭ, МЭРГЭЖЭЛТЭДТЭ АДУУШАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА ЗҮБЛӨӨНДЭ ХАБААДАГШАДАЙ ЗҮГЭӨ

ХАНДАЛГА

Малнуудтэ адуу мори үсхэбэрилгэдэ, тэрэ тоолонь олошоруулха, маха үйлэдбэрилгые дээгэдые олоор абаха талаар зарим тэды найдуулгуудэй хэды туйлагдаашье һаань, байгша доошоо оробо гэжэ бидэ республикын адуу байнабди. Адууһа малай тоо толгойн эрид ажалай продукци үйлэдбэрилгын хэмжээнэй байһан үедэ мориды үсхэбэрилгэ хадаа нилалгалта боложо үгэбэ. Зарим районууд моо толгойе балай доошонь оруулнагүй, Бэшүүлэй, Кабанскый, Хаагтын, Тарбагатайн, Түнхэй ажахынууд, 1991 оной хидо орходоо, түл абажа шадаа.

Тушаг Саяанай совхозһоо Л. Ж. Имескенов, совхозһоо В. Д. Бадмаев, Баргажанай совхозпенанцов, «Буйский» совхозһоо В. А. Фомин, Тагай «Үльдэргэ» колхозһоо Д. Ш. Доржиев энэ хүндэ хүшэр жэлдэ үндэр дүнгүүдые біса.

Экономикын эрхэ байдалда адуу мориды хадаа республика дотор мал ажалай эгэл нарбари болоно гэжэ эдэ барилгануудтэ гэр-

Мориды үсхэбэрилгэ саашадань хүгжөөхэ жэлэй эрид хубилалта хэхэ жэл болгоё гэжэ ажынгаа бүхы адуушадта хандаха байнабди. Эгээл таатай үе хүрэжэ ерэбэ. Ажахынуудта байдал олгогдоо, бэшэ түрэлэй мал гуримМориной мяханай худалдан абалгын үнэ сэн ханай сэнтэй тон адли болгогдоо. Ямаршье үйлэдбэрилэгдэһэн продукцин үнэ сэн гүрэнэй хатын сэнһээ нүлээд бага байна. Нюур дээрээ экономическа талаараа ашаг үрэтэй гэжэ элитээр мориды харуулха технологиисэ тон нарилаар сахиха талаар бодомжотойгоор ажаллахаар бидэ болонхойбди. Зунай һарануудта морид яһала богони саг соо хүшэлдэг, таргалдаг байна, илангаяа унагадай, даагадай шэгнүүринь түргэнөөр нэмээгдэнэ. Ороймор намартаа унагадаа эхэнэнь таһалжа, гүрэндэ тушаагдаха залуу мориДоо шахан таргалуулгада табиха хэрэгтэй болоно. Һүрэг соогоо гүүнүүдые олошоруулха ба мориной мяха үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ нимэ нарин технологи үргэнөөр хэрэглэхэдэ, манда ашаг үрэ үгэхэ ёнотой ха юм. Яруунын болон Захааминай районуудай түрүү адуушад хүдэлмэрээ нимэ гуримаар эрхилдэг болоо.

Мүнөө үеын дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда таряашадай, фермерүүдэй болон хамһабариин ажахынуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ мори үсхэбэрилгын гол үүргэ дүүргэхэ байһаниинь эли.

Тиимэһээ ойрын 5 жэлэй хугасаа соо моридой тоо толгонень 80—85 мянганда, гүүнүүдые 30—35 мянганда, мориной мяха үйлэдбэрилгые 3 мянган тоннодо хүргэхэ гэһэн нёдондо жэлдэ бидэнэрэй урда табиһан зорилго республика дотор мүнөө бэелүүлэгдэмээр, зайлашагүй хараа зорилго боложо үгэнэ.

Холын буусануудай ажаһуудалай асуудалнуудые шиндхэхэ, шухаг эд бараатаар, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр, ажалай тусхай хубсаһа хунараар, зэр зэмсэгүүдээр хангаха эдэ бүхы асуудалнуудые шиндхэхэ хэрэгтэ министерствэнүүд болон албан зургааануудай хүтэлбэрилэгшэдэй, худоо ажанын хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй зүгһөө бодото туһаламжа манда хэрэгтэй.

Республикын адуу мори үсхэбэрилгые бултанайнгаа хүсөөр эрид һайжаруулая гэжэ бидэ үриалха байнабди.

(1993 оной апрелийн 22-то болоһон адуушадай республиканска зүблөөн дээрэ энэ Хандалга баталагдан абтаба).

„Буряад үнэн"-ДЭ

Газетэ захина, һанамжануудаа хэлэнэ

Апрель һарын 14-нэй үдэр Эрхирэгэй хэлхеэ холбооной байшанда нютагай үбгэд, хүгшэд сугларжа, «Буряад үнэн» газетэ захил хэлгын ябадал тухай хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэбэ. Нютагай үбгэн Шойжиниима Чимитов нигэжэ хэлэбэ: «Манай Эрхирэг нютаг городто дүтэ байхадаа һайншье байбал, нүгөө талаһаа үри хүүгэднай түрэл хэлээрээ хөөрэлдэнэгүй, багаһаа эхилээд, баран ородоор хэлэхэеэ оролдоно. Тиимэһээ бидэнэр, үбгэд хүгшэд, эхэ эсэгэнэр, өөһэдынгөө үринэртэй түрэл хэлэн дээрэнь хөөрэлдэхэ, һонин зугаа, наада дэлгэхэ зэргэтэйбди». Энэ үбгэн нютаг нүгадаа ехэ хүндэтэй, сэбэр сагаан сэдьхэлтэй хүн юм. Сталинград, Курска дүхэриггэ шанга байлдааануудта тулалдаһан, Алдар Солын, Улаан Одоной орденуудай, хэдэн олон медальнуудай кавалер. Энэ үбгэмнай һанамжануудаа хэлэнэ:

— «Буряад үнэн» газетэмнай заахан үхибүүдтэ, һүргуулинин һурагшадта, залуушуулда зорюулагдаһан булан эмхидхээ һаань, һайшаалтай бэлэй. Гэрэй малнуудай, хээрын ан амитадай ажамидарач, абари зан тухай, багахан үльгэр, онтохонуудые, шүлэг, дуунуудые гаргадаг һаа, һайн байгаа. Мүн залуу гэр бүлэнэртэ али болохо туһатай зүбшөөлнүүдые туйа болгон үгэжэ байбал, бүрашье зохисотой.

Цыденеши Ринчинович Дондуков нүхэрэйнгөө хэлэһые дэмжэжэ, саашань нигэжэ үргэлжэлүүлбэ:

— «Үнэн» газетэ зариндаа томо статьянуудые, гансал тоогоор дүүрэшэһэн һонигүй статьянуудые гаргана. Бидэнэр урдань хүнһөө ходо нюужа, бурхан шажандаа шүтэжэ ябаабди. Мүнөө саг хубилаа. «Үнэч» газетэдэ гарадаг «Буян» хуудаһан хүдөө нютагуудай дасангуудай ажабайдал үшөэ һулаар бэшэнэ. Аймаг, нютагуудай дасануудай шиндхэжэ байгаа асуудалнуудые үргэнөөр «Буянда» толилгодохо зэргэтэй. Сэсэг Сэнгэ үсөөнөөр гарабашье, тэрэнэй аша туһа һулаар элирүүлэгдэнэ. Хэды хүндэ хүшэршье сагай ушарбашье, хахад жилдэ 985 түхэриг түлөжэ, «Буряад үнэн» газетэсэ захяаб.

Ехээр сэдьхэлээ хүдэлгэһэн Михаил Аюшиевич Доржиев бүришье шанга хоолойгоор нигэжэ мэдүүлбэ: «Миний һанахада «Үнэн» газетэ хүдөө нютагай ажабайдал, ажаһуудал тухай үсөөн бэшэнэ. Хүдөөгэй һаалишад, хочишод, үхэршэд, механизаторнууд бага сандаев бүришье харагдахаяа болишоо. Мүнөө боложо байһан байдалые хараад, түргэн саг соо бүхы Соведүүдэй һунгалта үнгэргэхэ хэрэгтэй. Нимэрхүү байдалнууд бусадшье нютагуудта үзэгдэнэ. «Үнэн» газетэмнай оойэдынгөө хуудаһануудта энээн тухай үшөө һулаар бэшэнэ гэхэ байнаб. Нютаг нуга бүхэндэ газетэ захиха ажал ябуулха бүлгэм байгуулха зэргэтэй. Жэшээнь, бидэнэр Михаил Аюшиевич, Николай Санжиев хоёрһоо бүридэһэн бүлэг «Үнэн» газетэ захиха хүдэлмэри ябуулха талаар бүлгэм байгуулаабди. Энэ суглаанда хабаадаагүй, нютагай үбгэн Бато Гешинович Базаров нигэжэ намда хэлээ һэн:

— «Үнэн» газетэ захиха сёнотойбди. Юуб гэхэдэ, буряад арад зоной ганса газетэ болоно бшуу. Бидэнэр үри хүүгэдтэ уг заншалаа саашань дамжуулхын тула түрэл газетэсэ захиха уялгатайбди. Үнэтэй болоо. «Үнэн» газетэ арад зондоо хүндэтэй болохын тула тэрэнээ хүндэ дүтэ, һонор, һонин, дуратай болгохо шухала. Газар маниие хооллуулна. Хүдөөдэ хэр зэргээр газараа, усадьбаяа хэрэглэнэбгэжэ үсөөн статьянууд гарана. Хайшан гэжэ огородой, сабшалангай, усадьбын ургаса дээшэлүүлхэб гэһэн мэргэжэлтэдэй, эрдэмтэдэй нүргаал, зүбшөөлнүүдэй булан эмхидхээ һаа зохид байгаа.

Дээрэ дурдагдаһан һанамжануудые редакцинин ажалшад хадуужа абажа, газетээ үдэрһөө үдэртэ һонин, һайхан, туһатай болгохонь дамжаггүй.

В. БАТОРОВ,
Дабаатын сомоной Соведэй арадай депутат.

ЗҮҮДЭН БЭШЭЛ ЖЭГДЭ ХАРГЫ

(Майн 1-дэ түрэһэн бодолнууд)

Майн жагсаал газетэдэ олон бүхэли репортаж гарадаг Тинхэдээ партийн бэлдэгдэдэг жагрэнгы түсэб (тэлектив, район бүлозунг баряад, хашхархань хуу бааг, предприяти, удта хонходол шэмэглэлынь дохойлһоной һүүсаалай болохоһоо репортажаа «дархабарта эльгээжэрхиш. д, журналистнуудай, гэбэл, урид бэшээн болоһонтой сагэд, тэрэ үдэр хэброшоод байһан реа хоёр-нэгэ заһаулаа болохош.

ье тэрэ даа, «эгээ» зоной талмай дээража байхада, жагай дунда танилнуурбол, гараа үргэдэшэлэн ёнолхош.

жагсаалай нюур таална юрын зондо агүй ара талашье юм.

нэгэ үнгэтэ байгуулһандараагүйдэ үгы аргашьегүй байгаал энэ үнгэрһэн майн ведүүдэй талмай дээзэдэ, һанаабди. Һуюмэ һураар татагй гэһэндэл, урда сагаалнууд шаналмаар ал лэ орхихо юм.

үбэрэйнь үнгэ, ушар юм бээ. Гэбэшье зоной дунда тэдээнгэ амин болонхой, ашхаржа ябахада, ёондоо урматайшье

Майн 1-дэ Улаан түгуудай намилзаан, яяза бүрин шаар бүмбэлзүүрнүүдэй жэргэнэн, духовой оркестрнүүдэй наяраан олон лэ юумэ һанпуулна даа. Тон түрүүн «совет» гэһэн омог нэрьемнай.

Гэн гэтэр энэ үдэр талмай дээрэ духовой оркестр байгаа. Тэрэмнай хотын заһэн ха. Улаан түгуудай намилзаан, яяза бүрин шаар бүмбэлзүүрнүүдэй жэргэнэн, духовой оркестрнүүдэй наяраан олон лэ юумэ һанпуулна даа. Тон түрүүн «совет» гэһэн омог нэрьемнай.

Гэн гэтэр энэ үдэр талмай дээрэ духовой оркестр хинргаанай концертнэ оркестр гэжэ нэрлэгдэдэг юм ха. Олон хүгжэмшэдтэйшье, һайнаар наададагшье оркестр байна. Дмитрий Покрассан зохёоһон, балшар багаһаамнай манда танил дүтэ «Майн Москва» зэдэлнэ. Үнгэрһэн түүхэмнай, хэды гашуун, гасалантайшье һаа, манай түүхэ ха юм. Тэрэнше отолжо хаяхагүйш.

Һэрюушэг энэ үдэр талмай дээрэ гурбан зуугаад тойрон хүн сугларaа ха. Олонхинь ветерануд.

— «Залуушуул шуюур дээрэ наймаа хэнэ ааб даа», —гэжэ нэгэ хүгшэн дуугарна. Үбгэдэй ашанар, зэзнэр олон. Нэгэнинь бүри улаан тугханнье гартаа баринхай. Наһатайшаг нэгэ хүн энгэртээ улаан бүд Ленинэй дүрсэтэй тэмдэгээр даража, хаданхай.

Юрын худэлмэришэ зон балай үгы ха. Гол түлэб обком, засагай зургааануудта урдань худэлэгшэд сугларанхай. Талмайс һайндэртэ бэлдээгүй гэжэ засагаархидые хүгшэд шүүмжэлнэ.

— Сталинграйл байгаал һаа, нимэ юумэ болгуулхагүй һэн. Мүрдэлгэ, хюдалга хээгүй һаа, бэшээр ямаршьегүй юм һэн лэ даа. 37 ондо баһа тингээгүйдэ аргагүй һэн даа. Контрреволюци гээшэмнай хүсэтэй байгаа ха юм. Мүнөөнэйш демократууд тэдэнэй үрэ һаданад ха юм,—гэжэ нэгэ бүлэг, тээ наһатайшаг эрэшүүл, Петербургда гарадаг «Народная правда» газетые хараха зуураа, хоорэлдэнэ.

Социалис Ажалай Геройнуу Радна Сагалаевич Бубеев, Борис Захарович Поздеев правительствын ендэрэй үбэртэ һалхинһаа хоронхой, һонинoо хэлсэнэ хаш.

11 саг багта республикын профсоюзуудай Соведэй түрүүлэгшын орлогшо С. А. Тимин микрофондо дүтэлжэ, амаршалгын үгэ хэлэбэ. Тинхэдээ тэрэ мүнөө үеын хүшэр эрхэ байдалда ажалша зоной ашатуһада профсоюзуудай хараалжа байһан хэмжээнүүд тухай дурдаба.

Һүүлээрнь хотын уран һайханай бүлгэмүүдэй концерт болобо. Тэрэнше шэмэшэгүүдэй «Янтари» гэһэн ансамбль нээгээд, 4—5 дуу дуулаба. Бүдүүн бүдүүн дүрбэн хүгшэд, һэргэлэн шарайтай нэгэ үбгэжоол тэдэнэй дунда. Теэд ямаршье үндэр мэргэжэлтэ артистнуудһаа -үлүүгээр дуулана, хатарна. «Эдэ табаншье даа»...—гэжэ һанаһаар байтаршни, дуулажа захалхатайнь сасуу хамаг, һэжэлэлтэмнай гансата дэгдэшэхэ юм. Али эргэ омогоор бээ абаха шаданаб! Урда тээнь шэмэшэгүүдтэй буряадуудай харилсаан элдэб байһан бэд даа. Гэбэшье хамалганай үедэ буряадуудтай тон адляар хохидоһон эдэ зонтой саашадаашье үгээ ойлголсожо ябахамнай болтогой!

Концертдэ үшөө хоёр ород ансамбль хабаадажа, сугларагшадые яһала баярлуулаа. Гэбэшье бурлад ансамбльнуудай үгы байһанинь харамтай. Эмхидхэлнэдэнь «тоонтынхидыел» худсэнэн янзатай аад, тэдэнь энэ удаа сугларжа шадабагүй ха.

Нааданай түгэсэхэ тээшэ Ленинэй үйлсоор доошоо ороод, эдеэ хоолой магазинууд руу шагаабаб. Һү, зөөхэй наймаалагдана. Хониной мяхан—403 түхэриггэ, ливер колбаса—63 түхэриггэ, сагаан саахар —333 түхэриггэ. Урда үдэрынь эдэ сэнгүүдэй зариманнинь нэмэшэһэн байгаа.

Зүрхэ алдабашье, погоон дэлгүүрэй һарабша дорохи шуюур соогуур түлхисэлдоод үзэбэб. Социализм байгуулнабди гэжэ манай жэшээгээр зүдэроод абаһан хүршэ хашнар — монголшууд, хитадууд, вьетнамайхнд эреэн-марян хубсаһа хунараа дэлгэнхэйнүүд нютагай наймаашадһаа үсоон бэшэ хэбэртэй.

Нимэ тобшололдо ерэхэдээ, унан бодон, һүүлэй һүүлдэ жэгдэ бараг байдалай харгыда гарахагүй юм гүбди гэһэн найдал түрөод абаба.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Һайндэрлэлын үедэ.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фотонууд.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ!

2-дохи нюурта. Адуун һүрэгөө олошоруулая! Д. Дондоков: Мартагдаһан, орхигдоһон һалбари бэшэ аал?». Залуушуулай булан. Т. Санжиев: «Олзын хэрэг эрхилжэ...» А. Иванова: «Оортөөл найдаха саг». СПГ: тобшо һонинууд.

3-дахи нюурта. Ц. Сампиловай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо. Л. Сампилова: «Аба, эжы тухайгаа». Ц. Номтоев: «Хуса буха хоёр». «Майн 5—Хэблэлэй үдэр» —суглуулбари.

4-дахи нюурта. «Шэнэхээнэй буряадуудай ойрын тобшо түүхэ»— үргэлжэлэл. Спорт. Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта. Л. Мунгалова: «Хорхой шумуулһаа һэргылэгты».

ИТАР-ТАСС ҺҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

ХЭЛСЭЭН БАТАЛАГДАБА

МОСКВА. Бүхэроссин профсоюзуудай нэгэдэлнүүдэй, Бүхэроссин ажалаар хангадаг нэгэдэлнүүдэй болон Министрнүүдэй Соведэй — Россин Федерацийн правительствын хоорондо 1993 оной Генеральна хэлсээн баталагдаа. «Хамтын договорнууд ба хэлсээнүүд тухай» Хуулийн үндэһэн дээрэ эдэнэр 46 хуудаһан хэмжээнэй документдэ гараа табижа, удаадахи зорилгонуудые тодорхойлһон байна:

— үйлэдбэрийн доройтолгые зогсоохо, социально-экономическа байдалые тогтууритай болгохо, үйлэ хэрэгүүдые гүрэнэй талаһаа таагдуулан гуримшуулгые шангадхаха, ажалай ба олзын хэрэг эрхилэлгые эдэбхижүүлхэ;

— хүн зонние ажалаар хангаха эдэбхитэй политика бэелүүлхэ;

— ажабайдалай үнэ сэнгэй ба хүн зоной олзо оршын хоорондохи илгаае бага болгохо, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ;

— үйлэдбэрийн худэлмэрилэгшэдэй элүүр энхые хамгаалха ба байгаалийн талаар хүн зоной аюулгүйе хангаха.

Россин дулдыданги бэшэ профсоюзуудай федерацийн түрүүлэгшэ, һалбариннуудай профсоюзуудай түрүүлэгшэнэр, мүн ФНПР-эй бүридэлдэ ородоггүй профсоюзай эмхинүүдэй түрүүлэгшэнэр, промышленнигуудай ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной, олзын хэрэг эрхилэгшэдэй ба арендаторнуудай холбооной, агропромышленна холбооной болон бүсад нэгэдэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд тус хэлсээндэ гараа табилсаһан байна.

УЛАСХООРОНДЫН АЭРОПОРТ БОЛОО

ШЭТЭ. Россин правительствын захиралтаар Шэтын аэропорт улаасхоорондын статуста хүртэбэ. Забайкалийн агаарай гол замые хубилган һайжаруулха түрүүшын шатые дүүргэһэнэй болон харинн гүрэнүүдэй мүнгэ хэрэглэжэ, хилын саанахи барилгашадай компанинуудай туһаламжаар улаасхоорондын аэровокзалые ашаглалгада тушаһанай ашаар нимэ арга боломжо олгогдоһон байна.

Энэ зундаа акционериз «Читаавиа» бүлгэм Хойто Хитадай хотонуудта саг үргэлжэ нинДэдэг болохо. Һүүлээрнь Забайкалиһаа Корей, Япон, зүүн-урда Азийн оронуудта ошохо авиалинии нээхээр хараалагдана.

МАРТАГДАҺАН, ОРХИГДОҺОН ҺАЛБАРИ БЭШӨ, ААЛ?

(Республикын адуушадай зүблөөнһөө)

Хөлсөһөнөө хэрэг дээрэнь бэелүүлхэ

Эртэ урда сагһаа хойшо адуун һүрэгнай табан хушуута малай тоодо оролсодог дээрэһээ үльгэр түүхэнүүдтэшье түүрэгдэһэн, аялга дуунууд соошье дуулан магтуулагдаһан гэжэ мартажа огто болохогүй. Манай буряад угсаатан адуу моридоо одоол эрдэни зэндэмэни мэтээр хүндэтэйгөөр абажа ябаһан, холын аян замда гарахадаа, дүтынгоо нүхэрые хэдэг байһан ааб даа. Тэрээнһээ гадна адуу морідһоо хямдахан сэнтэй аад, хүн зондо тон хэрэгтэй продуктнууд үйлэдбэрилэгдэн абтана бшуу. Мориной спортые саашань хүргөөһэнһөө, энэ һалбариһаа абтадаг продукци екээр үйлэдбэрилһэн, худалдаһанһаа ажахынуудай экономиконь, адуушадай салин хүлһэнинньшье шилээд дулдыдадаг байна ха юм.

Эгээл тиимэһээ адуу моридые олошоруулха, тэдэнэй ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ зорилготойгоор гурба-дүрбэн жэлэй саана Хүдөө ажахын министерствын үүсхэлээр республикын адуушадай клуб бин болгогдожо, жэл бүхэндэ тэрэнэй гэшүүдэй заншалта уулзалга — зүблөөн үнгэргэгдэдэг болонхой юм. Тобшолол хэлэхэ болоо һаа, нимэ уулзалгануудай үүргэ, нүлөөнь, ашаг үрэнь яһала ехэ. «Адуу моридые хүгжөөхэ тухай» Россин Федерацийн болон Буряад Республикын правительствануудай абаһан тогтоолнуудай һүүлээр мориной мяханай болон үүлтэртэ малые худалдажа абаха сэнгүүдэй дээшээ болгогдоһон дээрэһээ ажахынуудай энэ һалбаринь һайн тээшээ хубилжа захалба. Зүгөөр һүүлэй хоёр жэл соо бүхэ орон доторнай политическэ, экономическа, социальна байдалай улам доройтожо, энэ һалбаринин хүргэлтэдэ муу нүлөө үзүүлхэн таргалуулгада таблад, һүүлдэнь гүрэндэ түшаахада, хямда сэнтэй мориной мяхан үйлэдбэрилэгдэхэ, һүүлэйнь һүүлдэ ажахынуудта ашаг үрэтэй байха жэшээтэй бшуу. Захааминай районой зарим ажахынуудай, Яруунын районой «Целинный» совхозой нимэ юрын технологи үргэнөөр хэрэглэжэ шадахадань, республикын бэшэ ажахынуудта энэ түрүү гурим һуурия үшоо олоошьедүй байһаар.

Хоёрдохи шухала зорилго гэбэл, мориной мяха екээр үйлэдбэрилжэ абахын тула һүрэг соохи үүнүүдэйнгээ тоо толгойень, адагаарнь абахада, 35—40 процентдэ хүргэжэ шадабал, республикын ажахынууд 27—30 мянган толгой гүүтэй болоходоо, жэлдээ аяар 20—25 мянган унага абаха жэшээтэй ха юм. Һүрэгөө шэнэлхэ унагадаа үлөөһэйнгөө, һүүлээр адагыень 10—12 мянган унагадые (бидэ мүнөө эды толгой түл абанабди) тэрэл жэлдэнь гүрэндэ түшаахадаа, 2—2,5 мянган тонно мяха нэмэжэ худалдаха аргатай болонобди. Энэл ха юм, манай хэрэглээгүй арга боломжо.

Саашань элидхэлшэ тэрэ адуу моридой үүлтэр һайжаруулха, тэдэнэй тоо толгойень хайшан гээд олошоруулха, республикын гүрэнэй конюшнинн ажал хэрэг болон энэ жэлэй малай үбэлжэлгын ябаса тушаа тогтобо. Олохон ажахынуудта үбэлжэлгын үедэ адуун һүрэгынь ехэл туража, мүнөө үедэ үхэжэ эхилэнхэй. Хурамхаанай райондо жэлэй эхинһээ хойшо аяар 76 толгой, Түнхэндэ—32, Баргажанай райондо 29 толгой морид гарзада оруулагдаад байна. Ушар тиимэһээ энэ харюусалгатай үе соо тэдээндэ бэлшээриень һэлгэжэ заатагуй үгэхэ, талха таряанай зүйл таһалжа хубаарилха, эгээл мүнөө ажахынуудта үрэнэ хүрэнгэ, үбһэ тэжээл худалдажа абаха хэрэгтэнь «урьһаламжаар үгтэнэн мүнгэн зөөрине зүбөөр хэрэглэхэ гээшэ шухалада тоологдоно.

Бэрхэтэй энэ орёо байдалһаа гарахын тула һүрэг соохи үүнүүдэйнгээ тоо толгойень олошоруулха, адуун һүрэгэйнгөө бүридэлыень өндоо болгон хубилгаха, унагадые эхэһээнь таһалаад, шахан таргалуулаад, тэрэл жэлдэнь гүрэндэ түшааха, мориной үүлтэрыень һайжаруулха, тэдээндэ байра байдал, гэр байра түхеэрхэ, адуушадай салин түлбэринень энэ сагай эрхээр, шэнээр табижа зохёохо, ажахынуудта адуу моридые амяарайнь, бэеыень даалгаад гаргаха гэһэн зорилгонууд энэ уулзалга-зүблөөн дээрэ табигдаа.

Элидхэл шагнаад байхадаа, ямар тобшолол хэлтэйб гэхэдэ, дэлгүүрэй экономикын оршон байдалда адуушад, моришод хайшан гээд ажамидарха болоноб? Энэ һалбарине шэнэдхэн хубилгаха, эмхидхэлыень тад оно болгохо талаар элидхэл соо ямаршье дурадхал оруулагдаагүй. Илангаяа дэлгүүрэй харилсаанай үедэ адуушадые социальна талаар хэн хамгаалха ёнотойб? Эдэнэртэ хэн туһалхаб? Асуулдлнууд, асуудалнууд.... Тэдээндэ баһал харюу үгтөогүй үлэшөө.

Удаань **Түнхэнэй районой Харбяангуудай совхозой адуушан В. Н. АДУШЕЕВ** үгэ хэлэхэдээ, ооршогоо һанжкануудтаяа хубаалдаба. Хүшэр хүндэ сагай хэды тохёолдоошье һаань, Хүдөө ажахын министерствын энэ заншалта уулзалгала үнгэргэһэннинь һайшаалтай. Зүгөөр сагнанай екээр орохоо дээрэһээнь районуудһаа адуушад екэл үсөөноөр сугларба.

— Плем-нэгэдэлэй болон гүрэнэй конюшнинн мэргэжэлтэдэй хүсэл оролдолгоор манай ажахыда үүлтэртэ моридой фермэ энэ жэлдэ байгуулагдаһан байна,—гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.—Бидэ нёдондо ородой хатарша болон орловско үүлтэрнүүдэй 10 гүү худалдажа абаһамнай, тэрэл жэлдэ гурбаннинь унагалаа һэн. Мүнөө жэлдэ фермын адуушад зуунай 90 унага абаха зорилготойгоор хүдэлжэ ябана. Юундэ нимэ үүлтэртэ моридой фермэ байгуулагдаха болооб? Эдэ үүлтэртэ моридой манай нютагай эрхэ байдалда яһала таарадаг хадань үсхэбэрилхэ гэжэ шидэһэн байнабди. Мүнөө жэлдэ эдэ үүлтэрнүүдэй 20 азарга, 20 гүү, нэмэжэ абахаар хэлсээ баталанхайбди. Зүгөөр мүнгэ зөөри хаанаһаа олохоёо мэдэнэгүйбди.

Сэлэнгынхидтэй адлирхуу тиимэ дутагдалнууд манда бии. Баабгай, шононуудһаа, мүн томонууд бүргэдһөө гадуур һүүлэй үедэ хоёр хүлтэй «шоно» бии болошонхой. Һүрэгөө, оорыгөө хамгаалха арга боломжо байхагүй. Эдеэ хоолой болон салин хүлһэнэй асуудал дары шидхээгүйдэ аргагүй.

— 31 жэлдэ адуушанаар ажаллажа ябанаб. Энэ үнгэрһэн хугасаа соо одоол муугаар хүдэлөөгүйб. Гүрэн түрын зүгһоо орден, медальнуудташье хүртэгдөө. Зүгөөр нигэжэ мэхэлүүлхэб гэжэ оройдоошье һанаагүйб,—гэжэ **Захааминай районой Михайловкын совхозой адуушан Г. К. ЯНЬКОВ** гомдолоо бариба.— Гушаад жэлдэ хүдэлжэ, арай-шамай гэжэ 20 мянган түхэригтэй болоод, гараж барюулаад, хүнгэн автомобиль абаха һаналтай поёдтоо мэдүүлхэдэмни, мяха тушааха ёнотойш гэбэ. Тинхэдэнь бэлэдхэлэй конторотой хэлсээ баталжа, 1 тонно мяха тушаабаб. Хойто жэлынь үшөө тонно шахуу, һүүлдэнь баһал тонно мяха абаашажа тушааһан байнаб. Тэрэ мүнөө болотор тэрэ «зоболонто» машинаяа абажа шадаагүйб. Эндэ хэн ээмэтэйб? Ельцин, партийна аппарат, демократууд — хэнинь зэмэтэй болоноб, би ооросшье мэдэнэгүйб. Адагынь эмээлшье худалдажа абаха арга олдоногүй. Буушье үгэнэгүй, салин хүлһэншье бага. Анхандаа партини райкомуудай байхадань, тиишээ ошожо, гомдолоо баригша һэмди. Мүнөө хаяни хайшаа ошохоб?

Буркоопсоюзай түрүүлэгшын орлогшо Д. К. НЕТУДЫХАТКО, Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын буунуудые зүбшөөхэ системын отделениин начальник Н. А. СЕМЕНОВ гэгшэд асуудалнуудые табиһан адуушадта харюунуудые үгэхые оролдоо. Түсхайлбал, нүхэр Нетудыхаткын хэлэһэн соохоо ойлгоходо, эдеэ хоолой зүйлнүүд баазануудта яһала элбэг хүрэхөөр бии аад, зүгөөр айхабтар үнэтэй. Мориной хэрэгсэлнүүдһээ эмээл, хомууд наймааида үгы. Нүхэр Яньковой табиһан асуудалда тэрэ харюусахадаа, энэ асуудал шидхэжэ шадахагүй байһаная сэхэ мэдүүлээ.

Захааминай районой СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ совхозой директор П. Д. СОКТОЕВ зал соохи микрофоноор нүхэр Семёновто асуудал табихадаа, ингэжэ хэлэбэ:

— Шононууд илангаяа залуу адуу хюдажа, амар заяа үзүүлхэсэ болёо. Адуушадта буу үгэхэ асуудалые юундэ Дотоодын хэрэгүүдэй министерство шидхэжэ шадаагүйб? Энэ шухала хэрэгээр дээдын тушаалтадай хэниннинь һонирходоггүй байна.

Буряадай худоо ажахын институтай кафедрые даагша Н. А. КАЛАШНИКОВ үгэ абахадаа, нютагай буряад үүлтэрэй морид тухай элидхэл соошье, үгэ хэлэгшэдшье тоожо дурдабагүй. Тиимэһээ буряадай болон яхадай үүлтэртэ моридой выставкэ-аукционуудые амяарайнь намартаа үнгэргэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ. **Республикын гүрэнэй конюшнинн ахамад зоотехник М. А. ОРЛОВ** үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг фермэнүүдэй хэдэн жэл соо оойһэдынгөө продукцине выставкэ-аукционууд дээрэ асаржа харуулдаггүй дээрэһээнь тэдэнине нимэ хүндэһөөнь болюулха тушаа дурадхал оруулба. **Республикын худоо ажахын министерствын ветеринарнай таһагай начальник В. П. ЛЕВЧЕНКО** адуун һүрэгтэ айхабтар сехээр гарза хүхидол асардаг халдабарита анеми үбшэнтэй хайшан гээд тэмсэхэ, тэрээнһээ ямар аргаар һэргылхэ тушаа тогтоо. **Агропромышленна комплексын худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай республиканска комитедэй түрүүлэгшэ И. П. ЕФИМОВ** адуушадай ажаһуудалдань, тэдэнэй ажабайдалдань анхарха шухала гэжэ онсолон хэлэһэн байха юм.

Уулзалга-зүблөөнэй түгэсхэлдэ **худоо ажахын министр Н. Н. НАЙДАНОВ** үгэ хэлэхэдээ, энэ һалбарине саашадань хүргөөхын тула бүхы адуушадаа арендэ хариллаанда оруулжа, ооһэдынгоо олоһон ашаг олзоороо ооһэдыгөө хангадаг болохо ёнотой гэжэ тэмдэглэбэ.

* * *

Мүн лэ морь үсхэбэрилдэг бүхы худэлмэрилэгшэдтэ, худоо ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ адуушадай республиканска зүблөөндэ хабаадагшадай хандаһан Хандалга баталагдан абтаба.

Удаань үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынуудай, мүн адуушадай нёдондо жэлэй дүн согсологдожо, түрүүшүүлдэ дипломууд, мүнгэн шангууд, курортдо амарха түлөөһэгүй путевконууд баяр ёнолоолой оршон байдалда барюулагдаба.

Д. ДОНДОКОВ,
манай тусхай корр.

Арга боломжоёо элирүүлэнгүй урагшаа дабшахагүйбди

Түрүү адуушадай һаяхан болоһон ээлжээтэ уулзалга-зүблөөн дээрэ республикын **Худоо ажахын министерствын мал ажалай таһагай начальник К. А. АЛБАШЕЕВ** элидхэл хэхэдээ, адуун һүрэг эрхилхэ хэрэгтэ бии байһан һайн талыень онсолон тэмдэглэхэ зуураа, энэ һалбарида тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдал, дутуу дунданууд болон шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнууд дээрэ нэн түрүүн тогтожо хэлээ.

— Энэ һалбарине саашадань ашаг үрэтэйгөөр хүргөөхын тула нэн түрүүн моридые харууһалха технологинь нарниаар сахигдахаяа болинхой. Энээн тушаа жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг зүблөөнүүд дээрэ ходо хэлсэдэг гээшэбди. Теэд тэрэмнай хөөрэлдөөнһөө саашаа гаранагүй. Зунай сагта морид һайн шэмэ ногоотой бэлшээридэ адуулагдахадаа, түргэнөөр хүшэлдэг, таргалдаг байха юм. Илангаяа унагад, даагад шэгнүүрээ ехээр нэмээжэ шадана. Нимэ даагадаа оройшог намартаа эхэһээнь һалгаажа, шадаха аргатай болонобди. Энэл ха юм, манай хэрэглээгүй арга боломжо.

Саашань элидхэлшэ тэрэ адуу моридой үүлтэр һайжаруулха, тэдэнэй тоо толгойень хайшан гээд олошоруулха, республикын гүрэнэй конюшнинн ажал хэрэг болон энэ жэлэй малай үбэлжэлгын ябаса тушаа тогтобо. Олохон ажахынуудта үбэлжэлгын үедэ адуун һүрэгынь ехэл туража, мүнөө үедэ үхэжэ эхилэнхэй. Хурамхаанай райондо жэлэй эхинһээ хойшо аяар 76 толгой, Түнхэндэ—32, Баргажанай райондо 29 толгой морид гарзада оруулагдаад байна. Ушар тиимэһээ энэ харюусалгатай үе соо тэдээндэ бэлшээриень һэлгэжэ заатагуй үгэхэ, талха таряанай зүйл таһалжа хубаарилха, эгээл мүнөө ажахынуудта үрэнэ хүрэнгэ, үбһэ тэжээл худалдажа абаха хэрэгтэнь «урьһаламжаар үгтэнэн мүнгэн зөөрине зүбөөр хэрэглэхэ гээшэ шухалада тоологдоно.

Бэрхэтэй энэ орёо байдалһаа гарахын тула һүрэг соохи үүнүүдэйнгээ тоо толгойень, адагаарнь абахада, 35—40 процентдэ хүргэжэ шадабал, республикын ажахынууд 27—30 мянган толгой гүүтэй болоходоо, жэлдээ аяар 20—25 мянган унага абаха жэшээтэй ха юм. Һүрэгөө шэнэлхэ унагадаа үлөөһэйнгөө, һүүлээр адагыень 10—12 мянган унагадые (бидэ мүнөө эды толгой түл абанабди) тэрэл жэлдэнь гүрэндэ түшаахадаа, 2—2,5 мянган тонно мяха нэмэжэ худалдаха аргатай болонобди. Энэл ха юм, манай хэрэглээгүй арга боломжо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: уулзалга зүблөөндэ хабаадалсаһан Ивалгын районой Хурамшын худоо ажахын кооперативай ахалагша адуушан Баяр Бадмаев, тэрэнэй дүү хүүгүүн Гомбо худэлмэрнин забһарлалай үедэ.

Б. ГАДЬЯНОВАП фото.

Анхаралаа хандуулхаар болоо

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ түрүүлэн үгэ абаһан **Сэлэнгын районой Карл Марксин нэрэмжэтэ колхозой ахалагша адуушан В. Р. БАТУЕВ** нигэжэ хэлэбэ:

— Жэл бүхэндэ үнгэргэгдэдэг нимэрхүү зүблөөнүүд дээрэ би ходо үгэ хэлэгшэб. Зүгөөр энэ һалбарида байһан дутагдалнууд, шиидхэгдээгүй асуудалнууд мүнөөшье болотор тэрэл зандаа үлэнхэй. Нёдондоноойшье, энэшье жэлэй малай үбэлжэлгэ ехэл хүшэрхэнөөр үнгэргэдэжэ байна. Үбһэ тэжээлэй дуталдаһан дээрэһээ үүлтэртэ моридой шадал тэнхээннинь муудажа байнхай. Манай һүрэгтэ килограммшье үбһэн, килограммшье обёос үгтөогүй.

Нимэ байдал дээрэһээ унагад үсөөнөөр абтана. Нёдондо жэлдэ зуун гүүн бүриһөө 68 унаган абтажа, түлжүүлэгдээ һэн.

Саашань тэрэ шэгнүүр тухай тогтожо хэлэбэ. Адуу моридые шэгнэхэ шэгнүүр үгы дээрэһээ һүрэгэйнгөө амидын шэгнүүрыень нюдөөрөө хараад тодорхойлнобди.

Маниие хаңгаха уялгатай гүрэнэй худалдаа наймаанай эмхидэ, Буркоопсоюзда, Худоо ажахын министерствэдэ (нүхэр Прозоровскидо) гомдолтойбди. Нэн түрүүн эмээлнүүдые оложо шадахаяа болинхойбди. Ураанда жэлдэ 10 эмээл абаһан һаамнай, мүнөө тэдэмнай эбдэржэ һалаба. Иигээд удахагүй холын бэлшээридэ гаража захалхамнай. Бидэнэрые эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха асуудал шидхэхээр болоо. Һүүлшын асуудалда тогтоходо, шононуудтай хайшан гээд тэмсэхэ ёнотой юм? Манда амар заяа үзүүлхээ болинхой. Буугаар, һомоор хангаха асуудал мүнөөшье болотор шидхэгдээгүй.

Удаань **Түнхэнэй районой Харбяангуудай совхозой адуушан В. Н. АДУШЕЕВ** үгэ хэлэхэдээ, оорыгоо һанжкануудтаяа хубаалдаба. Хүшэр хүндэ сагай хэды тохёолдоошье һаань, Хүдөө ажахын министерствын энэ заншалта уулзалгала үнгэргэһэннинь һайшаалтай. Зүгөөр сагнанай екээр орохоо дээрэһээнь районуудһаа адуушад екэл үсөөноөр сугларба.

— Плем-нэгэдэлэй болон гүрэнэй конюшнинн мэргэжэлтэдэй хүсэл оролдолгоор манай ажахыда үүлтэртэ моридой фермэ энэ жэлдэ байгуулагдаһан байна,—гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.—Бидэ нёдондо ородой хатарша болон орловско үүлтэрнүүдэй 10 гүү худалдажа абаһамнай, тэрэл жэлдэ гурбаннинь унагалаа һэн. Мүнөө жэлдэ фермын адуушад зуунай 90 унага абаха зорилготойгоор хүдэлжэ ябана. Юундэ нимэ үүлтэртэ моридой фермэ байгуулагдаха болооб? Эдэ үүлтэртэ моридой манай нютагай эрхэ байдалда яһала таарадаг хадань үсхэбэрилхэ гэжэ шидэһэн байнабди. Мүнөө жэлдэ эдэ үүлтэрнүүдэй 20 азарга, 20 гүү, нэмэжэ абахаар хэлсээ баталанхайбди. Зүгөөр мүнгэ зөөри хаанаһаа олохоёо мэдэнэгүйбди.

Сэлэнгынхидтэй адлирхуу тиимэ дутагдалнууд манда бии. Баабгай, шононуудһаа, мүн томонууд бүргэдһөө гадуур һүүлэй үедэ хоёр хүлтэй «шоно» бии болошонхой. Һүрэгөө, оорыгөө хамгаалха арга боломжо байхагүй. Эдеэ хоолой болон салин хүлһэнэй асуудал дары шидхэгдээгүйдэ аргагүй.

— 31 жэлдэ адуушанаар ажаллажа ябанаб. Энэ үнгэрһэн хугасаа соо одоол муугаар хүдэлөөгүйб. Гүрэн түрын зүгһоо орден, медальнуудташье хүртэгдөө. Зүгөөр нигэжэ мэхэлүүлхэб гэжэ оройдоошье һанаагүйб,—гэжэ **Захааминай районой Михайловкын совхозой адуушан Г. К. ЯНЬКОВ** гомдолоо бариба.— Гушаад жэлдэ хүдэлжэ, арай-шамай гэжэ 20 мянган түхэригтэй болоод, гараж барюулаад, хүнгэн автомобиль абаха һаналтай поёдтоо мэдүүлхэдэмни, мяха тушааха ёнотойш гэбэ. Тинхэдэнь бэлэдхэлэй конторотой хэлсээ баталжа, 1 тонно мяха тушаабаб. Хойто жэлынь үшөө тонно шахуу, һүүлдэнь баһал тонно мяха абаашажа тушааһан байнаб. Тэрэ мүнөө болотор тэрэ «зоболонто» машинаяа абажа шадаагүйб. Эндэ хэн ээмэтэйб? Ельцин, партийна аппарат, демократууд — хэнинь зэмэтэй болоноб, би ооросшье мэдэнэгүйб. Адагынь эмээлшье худалдажа абаха арга олдоногүй. Буушье үгэнэгүй, салин хүлһэншье бага. Анхандаа партини райкомуудай байхадань, тиишээ ошожо, гомдолоо баригша һэмди. Мүнөө хаяни хайшаа ошохоб?

Буркоопсоюзай түрүүлэгшын орлогшо Д. К. НЕТУДЫХАТКО, Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын буунуудые зүбшөөхэ системын отделениин начальник Н. А. СЕМЕНОВ гэгшэд асуудалнуудые табиһан адуушадта харюунуудые үгэхые оролдоо. Түсхайлбал, нүхэр Нетудыхаткын хэлэһэн соохоо ойлгоходо, эдеэ хоолой зүйлнүүд баазануудта яһала элбэг хүрэхөөр бии аад, зүгөөр айхабтар үнэтэй. Мориной хэрэгсэлнүүдһээ эмээл, хомууд наймааида үгы. Нүхэр Яньковой табиһан асуудалда тэрэ харюусахадаа, энэ асуудал шидхэжэ шадахагүй байһаная сэхэ мэдүүлээ.

Захааминай районой СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ совхозой директор П. Д. СОКТОЕВ зал соохи микрофоноор нүхэр Семёновто асуудал табихадаа, ингэжэ хэлэбэ:

— Шононууд илангаяа залуу адуу хюдажа, амар заяа үзүүлхэсэ болёо. Адуушадта буу үгэхэ асуудалые юундэ Дотоодын хэрэгүүдэй министерство шидхэжэ шадаагүйб? Энэ шухала хэрэгээр дээдын тушаалтадай хэниннинь һонирходоггүй байна.

Буряадай худоо ажахын институтай кафедрые даагша Н. А. КАЛАШНИКОВ үгэ абахадаа, нютагай буряад үүлтэрэй морид тухай элидхэл соошье, үгэ хэлэгшэдшье тоожо дурдабагүй. Тиимэһээ буряадай болон яхадай үүлтэртэ моридой выставкэ-аукционуудые амяарайнь намартаа үнгэргэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ. **Республикын гүрэнэй конюшнинн ахамад зоотехник М. А. ОРЛОВ** үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг фермэнүүдэй хэдэн жэл соо оойһэдынгөө продукцине выставкэ-аукционууд дээрэ асаржа харуулдаггүй дээрэһээнь тэдэнине нимэ хүндэһөөнь болюулха тушаа дурадхал оруулба. **Республикын худоо ажахын министерствын ветеринарнай таһагай начальник В. П. ЛЕВЧЕНКО** адуун һүрэгтэ айхабтар сехээр гарза хүхидол асардаг халдабарита анеми үбшэнтэй хайшан гээд тэмсэхэ, тэрээнһээ ямар аргаар һэргылхэ тушаа тогтоо. **Агропромышленна комплексын худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай республиканска комитедэй түрүүлэгшэ И. П. ЕФИМОВ** адуушадай ажаһуудалдань, тэдэнэй ажабайдалдань анхарха шухала гэжэ онсолон хэлэһэн байха юм.

Уулзалга-зүблөөнэй түгэсхэлдэ **худоо ажахын министр Н. Н. НАЙДАНОВ** үгэ хэлэхэдээ, энэ һалбарине саашадань хүргөөхын тула бүхы адуушадаа арендэ хариллаанда оруулжа, ооһэдынгоо олоһон ашаг олзоороо ооһэдыгөө хангадаг болохо ёнотой гэжэ тэмдэглэбэ.

* * *

Мүн лэ морь үсхэбэрилдэг бүхы худэлмэрилэгшэдтэ, худоо ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ адуушадай республиканска зүблөөндэ хабаадагшадай хандаһан Хандалга баталагдан абтаба.

Удаань үүлтэртэ моридые үсхэбэрилдэг ажахынуудай, мүн адуушадай нёдондо жэлэй дүн согсологдожо, түрүүшүүлдэ дипломууд, мүнгэн шангууд, курортдо амарха түлөөһэгүй путевконууд баяр ёнолоолой оршон байдалда барюулагдаба.

Д. ДОНДОКОВ,
манай тусхай корр.

Залуушуулай бу

Буряадай залуушуулай жаса 1991 ондо республикын Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэй дэргэдэ байгуулагдаһан гээшэ. Энэ жасые юун бүридүүлнэб, хааная̂аа нэмээгдэнэб гэбэл, түрүүшээр гансал һайн дуратанай үргэлнүүдээр ажамидарха гэжэ хэлсэгдэнэн байгаа. Харин байдал ондоохоноор эрьеэ.

Налогой политика шангадажа, үргэлнүүдые хэхэнь предприятинуудта угаа гарзатай болоо. Үргэл дамжуулаад байхадань, тэрээнэй түлөө үшоо ехэ налог татагдаха... Тиимэһээл жасаминай мүртэй нэмээгдэнгүй, ондоо арга замуудые бэдэрхэ баатай болоо һэмди. Нигэжэ олзын хэрэг эрхилжэ эхилбэбди.

Гэбэшье «худалдан абаад, сэн халад, дам худалдаха» гэһэн заяг заршамые баримталангүй, зондо үнэхөөрөө туһатай хэрэгүүдые эрхилхые оролдонобди. «Сайбелл» фирмэтэй хамта бизнес-түб байгуулнабди. Энэ фирмэ тухай хэлэбэл, Новосибирскын академ-городогой эрдэмшэнжэлгын институтай үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаһан, телекоммуникацинн, электроникын талаар хүдэлмэри ябуулдаг гээшэ. Гадна «Шаповалов и К», «Россельхозбанк» эмхинүүд бидэнине юу-хээгээр дүнгөө, тэдхээ, энээндэнь ехэ баяртай гэжэшэбди.

Республикын залуушуул тухай хуулние бодотоор ажабайдалда нэбтэрүүлхын тула арга замууд мүнөөдөө зохёогдоно. Эндэ манай хубита ехэ байха, арсашагүй. Мүнгэн зөөри хэзээдэшье хэрэгтэйл ааб даа. Гүрэн түрэ «залуушуул ажамидарха арга замуудые ооһэдөө олохэ ёнотой» гээд тоолодог. Тээд бүхы залуу зон (хуулинн ёноор 16-һаа 25 наһа хүрэтэр залуушуул гээд тоологдодог) абаһаар лэ энэ нүхэ, һүбые оложорхихо гээд хүлеэхэнь бэрхэтэй.

Тиимэһээ эдэ далижаагүй зондо туһалха гээшэ манайл хэрэг. Спорт, залуушуулай соёл хүгжөөлгэдэ, фермернүүдэй, зөөрини хэрэг эрхилэгшэдэй бэлэдхэлдэ мүнгэ һомолхо, мүн мүнгэ зөөри багатай залуу бүлөнүүдтэ, инвалидуудта туһалха гээд ажалаа хараалнабди.

Залуушуулай б
бари хүгжөөл
программануу
тэ мүн лэ тулг
Залуу «фермер»
рамма нэбтэрүг
һаа урьһалаг
да. ямар нэгэ
рини хэмжүүр
жа үгэхэ байна
мэ юумэн бидэ

Ямарцые уш
объектнүүдые
бэеэ һориглын
бэбди. Тренер
ренников хүүг
һорижо, шуран

ОЛЗЫН ХЭР ЭРХИЛЖЭ

Гэбэшье «худалдан абаад, сэн халад, дам худалдаха» гэһэн заяг заршамые баримталангүй, зондо үнэхөөрөө туһатай хэрэгүүдые эрхилхые оролдонобди. «Сайбелл» фирмэтэй хамта бизнес-түб байгуулнабди. Энэ фирмэ тухай хэлэбэл, Новосибирскын академ-городогой эрдэмшэнжэлгын институтай үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаһан, телекоммуникацинн, электроникын талаар хүдэлмэри ябуулдаг гээшэ. Гадна «Шаповалов и К», «Россельхозбанк» эмхинүүд бидэнине юу-хээгээр дүнгөө, тэдхээ, энээндэнь ехэ баяртай гэжэшэбди.

Республикын залуушуул тухай хуулние бодотоор ажабайдалда нэбтэрүүлхын тула арга замууд мүнөөдөө зохёогдоно. Эндэ манай хубита ехэ байха, арсашагүй. Мүнгэн зөөри хэзээдэшье хэрэгтэйл ааб даа. Гүрэн түрэ «залуушуул ажамидарха арга замуудые ооһэдөө олохэ ёнотой» гээд тоолодог. Тээд бүхы залуу зон (хуулинн ёноор 16-һаа 25 наһа хүрэтэр залуушуул гээд тоологдодог) абаһаар лэ энэ нүхэ, һүбые оложорхихо гээд хүлеэхэнь бэрхэтэй.

Тиимэһээ эдэ далижаагүй зондо туһалха гээшэ манайл хэрэг. Спорт, залуушуулай соёл хүгжөөлгэдэ, фермернүүдэй, зөөрини хэрэг эрхилэгшэдэй бэлэдхэлдэ мүнгэ һомолхо, мүн мүнгэ зөөри багатай залуу бүлөнүүдтэ, инвалидуудта туһалха гээд ажалаа хараалнабди.

Урда жэлнүүдэ
нүүдэнайшье онд
дэг бэлэй. Наһан
ветерануудаа хүн
лэг баридаг һэн.
ноо энэ зайншаг
байна. Жэшээлэн
нэй һайн, амтатай
гүйб. Һайн сай хүн
гарахала болоно
гаран түхэригөөр
да, тэрэмнай амта
гүй ябан болоод
Нимэ тулюур бай
рахын тула нэн т
га засаг хэрэгтэй
дэй засаг хэрэгтэ
сэдэгые буруу гэж
Советүүд юрын а
нине хамгаалха, г
ла бариха ёнотой.

Бата бэхи жура
Журамтайл һаа, г
хэ, харин мүнөө
хай хэлэһэнэй үр
үедэ хүн бүхэн г
төө найдаха бата
Аминды мэндэ хэ
сагта найдаха
Худоогэй зон адуу
рлад, огородоо
гаа хадаа, хосор
ноо хабар хартаа
рихабди. Хартаа
хэсүү үедэ хоо
лэй. Мүнөөшье а
жо гарасалдахаб
ланабди.

А. НИ
пенси
Тарбагатайн
Десятниково

ӨӨРТӨӨЛ НАЙДАХА САГ

Би наһанай нүхэр Ананий Федоровичтой унаһан малгайгаа абангүй худэлөөбди, бүхы хүсэ шадалаа хамтын ажалда зорюулаабди. Харин мүнөө, үтэлхын дабаанда гараад байхадаа, гүрэн түрынгөө ноёдһоо нигэжэ һүраха дүүрэн эрхэтэйбди: наһаараа колхозоо худэлоод, юу олообибди, мүнөөнэй хэсүү сагта ямар зөөритэй үлөөбибди?

Тээд манай гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд бидэнэртэл адли юрын ажалша зоной, үбгэд хүгшэдэй ажаһуудал тухай бодоногүй хэбэртэй даа. Съезднүүдэйшье үедэ шагнахада, ооһэд хоорондоо засагаал буляалдана. Үдэр ошохо тума манай ажабайдал хэсүү болоно: сэнгүүд нэмэһэр, саашадаашье нэмэхэр хүлеэгдэнэ, юрэдөө, даб гээд ажаһуудалнай һайн, тэниглэн болохо хэбэргүй...

Худөөгэй зон илангаяа хэсүү байдалда орохой. Тэдэнэй дунда наһажаал зоной байра байдал бүришье доройтонги. Һанаад үзыт даа.

Урид 65 түхэриг пенси абадаг һэм. Тэрэ үедэ пенсимни эдеэндээ яһала хүрөөд, хажуугаарнь энэ тэрэ юумэ абалсадагшье байгааб. Зүгөөр мүнөө 8300 түхэриг пенситэйб, нүхэрни 6700 түхэриг абадаг. Хамтадаа 15 мянган түхэриг. Һарын туршада гансал хилээмээр байхагүй ха юмши. Саахар, хүрпээ, макарон гэхэ мэтые абаха баатай болохош. Ашанарта баһа хаа-яашье һаань, бэлэг-сэлэг барихаш. Гадна гутал, хубсаһа хунарһаа юу хээ абахаш. Пенсимнай юундэшье хүрэнэгүйл!

Хэсүүл саг даа. Һайн сагай ерэхэнь үдыхэн хэбэртэй. Юундэ нигэжэ доройтообибди? Минии һанаа
мнай ажаллажа
лёо. Тухиралга
зүрхэнһоо, бүхы
бин хүдэлнэгүй
баян ажабайдал
нэй хэһэн, бүт
һаал дулдыдаа
хүртэхэһоо гадна
хүндэ бардам хүн
лэдэбрилоо, бүтэ
мнай, юушье н
Урда жэлнүүдэ
нүүдэнайшье онд
дэг бэлэй. Наһан
ветерануудаа хүн
лэг баридаг һэн.
ноо энэ зайншаг
байна. Жэшээлэн
нэй һайн, амтатай
гүйб. Һайн сай хүн
гарахала болоно
гаран түхэригөөр
да, тэрэмнай амта
гүй ябан болоод
Нимэ тулюур бай
рахын тула нэн т
га засаг хэрэгтэй
дэй засаг хэрэгтэ
сэдэгые буруу гэж
Советүүд юрын а
нине хамгаалха, г
ла бариха ёнотой.

Бата бэхи жура
Журамтайл һаа, г
хэ, харин мүнөө
хай хэлэһэнэй үр
үедэ хүн бүхэн г
төө найдаха бата
Аминды мэндэ хэ
сагта найдаха
Худоогэй зон адуу
рлад, огородоо
гаа хадаа, хосор
ноо хабар хартаа
рихабди. Хартаа
хэсүү үедэ хоо
лэй. Мүнөөшье а
жо гарасалдахаб
ланабди.

А. НИ
пенси
Тарбагатайн
Десятниково

Ц.

АБА

Ц. С. Самп
Базар-Ханда г
хүүгүүтэй бай
най, Ханда Очи
пилова, Балжима
тэй, Мүнхэ гэжэ
Яруунын айма
нютаг одоо м
даа. Харин Хоо
гэжэ буряадуудаг
гаһан дэрэсэбэн Ш
тойрон модоно
одог. Энэ хада
ын түрэнэн нютаг
Эжы басаган яба
«Цыренжаб» гэж
э

Ц. Сампиловай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо

АБА, ЭЖЫ ТУХАЙГАА

(Дурсалга)

Баабай Семенов хулаатай ажал хэды жэл хэжэ гараа. Ородууд, бүряадууд, китадууд нэгэ ехэ бараг соо суглаа байрладаг байгаа. Тэрэ хулааг батраагуудаа ехэ һайнаар, мяха, тоһо, хилэмэ гамнаг үүгөөр эдэлүүлдэг һэн. Тиихэдэнь дуратайгаар худалхэ. Ёнотой интернациональна коллектив байгаа. Тэндэл аба хитад хэлэ бага эзэргэ мэдэхэ болоһон юм. «Баанчу» гэжэ хитад эдэ хэжэ һураа. Һаржаг болдахэдээ, бэрхэ болоо. Ехэ түбэндэ, һүбэлгэн ухаатай, хүнтэй хоөрөлдэжэ, таараха ядахагүй— манай аба тиимэ ябаһан юм. Суглаа батраагаа ренжэб, басагадые бу алда, һамга шэлэжэ аба»,—гэбэ гэрэн зэмн. Тэрэ удэшэлэн, манай эжытэй хамта, гурбан басагаа эзэргэлээд һуугаа ха. Баабай хошонгууша зал хэрууужа, лаамна баряад басагадые хараба ха. «Би энэжэ тэрэ эурааша хубууе һайса хаража шадаагүй һэм»,—гэжэ эжы хэлэдэг һэн. «Цыренжаб гэжэ басагые зохидшоогооб»,—гэжэ баабай тэрэ айлдаа хэлэһэн байгаа. Баабай эжые кинодо урриба ха. Эжы кино гээшые түрүүшынхнээ хараһаная мартадаггүйб гэгшэ һэн.

«Зураг эураха гээшэн һэбхи хэрэг, энээгөөр баяжахагүйш. Үнытэй шамда дүү басагаяа хадамда үгэхэгүйб»,—гэжэ Мунхэ ахай баабайе дуте үзэшүй шангараа юм ха. Харин эжы эурааша хүнэй һамган болохо дуратай байгаа.

Сампилович өөрөө ерэзд, гарыш барина мэндэлхэ», —гэжэ һанан-һанан хэрэлжэ һуугша һэн.

Баһа ногэ нимэ ушар [illegible] хоорэ. Уран зохёолшо [illegible] болой Туяа. Д. Дашинимаев тушаагдаба гэшэ. Энэнэй удаа баабай тушаалгаанда бэлэн байдаг болоһон юм. Хубэнтэй үмдэ, дулаан дотор хубсаһа бэлдэнэй байдаг бэлэй. Шалгаараа юуб гэхэдэ, Туяа Дашинимаев хоёр Намсараев мэтэ, баабайн дуте нухосэдэг уран зохёолшод байгаа бшуу. Нэгэтэ орой һүүн гэрэйнь үүдэ хүн тоншобо. Аха «носхидуул (миллиционернууд) ерэбэ» гэжэ үүдээ тайлаба. Тэзд урдань хуушю һуудаг поэт Цыдэн Галсановай Ирина һамганинь байба гээшэ...

Баабай шатар наадалга, фото-эурагуудые гаргалга, агнуурида гаргагүйгөөр өөрөө ажабайдалые ухаалдидаггүй хүн ябаа. Һонин юумэн юун бэ гэхэдэ, абые шатарта һуугаһан хүн эжы болоно. Эжы баһа хубүүгээ шатарта һуугаһан байха юм. Тэзд тэдэнинь—убгэнинь, хубүүгээ—шатарта бэрхэ болоходоо, эжые тоохогүй янза үзүүлдэг болоо һэн. «Хэн таанадые шатарта һуугаһан юм?»—гэжэ эжы «салшадаг» болоо бэлэй. Базаржаб ахай жаахан байхадаа, эсэгэеэ «шатар наадая» гэжэ байлгадаггүй һааб даа. Эсэгэнээ бэрхээр шададаг болоходонь: «Удэрэй хоол барихын урда нэгэ наадажархиял даа»,—гэжэ баабайн хубүүгээ гуйха саг ерэһэн юм. Бидэнээ, хубүүн басагаа хоёроо, фото-зураг хэжэ һуугаһан хүн аба мүн. Харанхы таһалга соо фотозурагаа гаргахабди. Ахай намдаа бүдүүрхэхэ даа. Тиигэдэ үнэохи «нэгэн, хоёр, гурба» гээд, арба хүрэтэр тооложо байжа буулгабари хэдэг ye байгаа ха юм.

Абын ябагаар Шэтэ ороһоноо шаналха шалтагаан үгы. Юуб гэбэл, уран зураша боложо харина гүрэнүүдэй, оорыгоо орон доторхи, тэрэ үеын суутай хүүгэй болохэ Жуков, Максаржаб, Рерих, Штеренберг, Герасимов болон бусадтай танил тала болоһониинь тэндэһээл эхитэй гүбэ. Абын Совет гүрэнэй дээдын шанда хүртэһэн, дээдын эзургаанда һуугаһаяа, республика соогоо бэрхэ зураашан болоһон тухайць хэлэнэгүйб. Эжы Мүнхэ, ахьшгаа хорилго дабажа, батраагаа зураашаа хүбүүндэ дурлажа, хадамда гараһаниинь алдуу болоогүй. Эжы инаг дураяа бүхы наһан соогоо сахиха гараа. «Талын дурые» дала наһандаа, дутэлһэн хойноо бүд дээрэ олон үнгэтэй пиндхээр оёжо урлалга тэрэнэй гаршэ боложо үгэнэ. Эжын дуран бидэндэ, үри хүүгэдтэнь, дамжан үгтэһэн бэзэ. Ахай бидэ хоёр бага ябахадаа, абыгаа зураг зурахые хаража, ухаангүй һонирхогшо һэмди.

Эжы аба хоёр ехэшье, һайханшье гэр бүлын, зохёохы ажалай харгы эзэм гаталаа юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучехэ дайнай үедэ танк бүтээхын тула абажнай 100 мянгад тухэриг гүрэндэ үргэлһэн байна. Сталинай амаршалгын телеграмма бии агша.

Мүнөө хубүүн басаган хоёрыць мэндэ ябапабди. Эсэгэ, эхын уг үргэлжэлүүлһэн аша, ээ, гушанар яһала элбэг биил даа!

Лыгжима САМПИЛОВА.

Ц. С. Сампилов Базар-Ханда гэ[illegible] хубүүтэй бай[illegible], Ханда Очи[illegible]лова, Балькима[illegible], Мунхэ гэжэ [illegible] Яруунын аймаг[illegible] олондо мэ[illegible]да. Харин Хоо[illegible] буряадуудай [illegible]н дэрэсэбэн Шэ[illegible]ойрон модоной [illegible]г. Энэ хадаа [illegible] турэнэн нютаг [illegible] басаган яба[illegible]ренжаб [illegible]н ха. Тинтэ[illegible]батай танилсаха[illegible]ренжаб танил[illegible]ой байха юм.

[illegible]жы аба хоёрой [illegible]амда хоорэжэ [illegible]саанань дам[illegible]. Тэрэгүй һаа, [illegible]зэд эдэ бүгэдые [illegible]аб даа?

* * *

[illegible] оной майн 5-да [illegible] Сампилтан үргэ[illegible]Цыренжаб хубүү[illegible]агшаар оёдэнь [illegible]Тэрэнэйнгээ дур[illegible]ороныь хүнине [illegible]даггүй, сээртэй [illegible]гэжэ. «Хуйаймин [illegible] олондо мэ[illegible], Харгы харгы [illegible],—гэжэ Цыренсэгэдэгэ шоглон [illegible] саг хурэжэ [illegible]хүсэльнь бэслэхэ [illegible]шаба. Тинтэжэ [illegible]наһатайдаа Шэтэ [illegible] ошоһон юм. [illegible]даажа гараһан [illegible]хүнэй түрүүшын [illegible].

* * *

[illegible]жаһуудаг Семе[illegible]ан хулаг хүндэ [illegible]г боложо ороо [illegible]улаагаа хүнүүдые [illegible]ын тула һонин [illegible]эзэг байба. Ахай [illegible]аһан хүдэлмэрин Семенов ута тэг[illegible] бултыснь һуул[illegible]бухэнэй урда эл[illegible] табиба ха. [illegible]хилэгты! — гэжэ [illegible]нэй хэр түргөөр [illegible]ороо нюдөөроо [illegible]тарана. Нозог, [illegible]дэг хүнүүдэй [illegible]жэ һуухада, мү[illegible] «Вот, вот пой[illegible] байжа эдеэлжэ [illegible]ме» нэгэ нэгээр [illegible]Тэрэ тоодо баабай [illegible]байна. «Бэрхэ хүн [illegible]лэг» гэжэ зоной [illegible]гшэ гүбэ. Семе[illegible]нэ ёно барим[illegible]лмэриншэдые шэ[illegible] һэн ха. Энээн [illegible]ойо хөөрэгшэ һэн.

Тинмэһээ энэ һур[illegible]хы талаһаань хүнин[illegible]хүмүүжүүлхэ болоо[illegible]жа һургаха хэрэг[illegible]Юуб гэхэдэ, ним[illegible]нүүдэ түсхай зүй[illegible]рэйтэй бшуу. Тини[illegible]абахые мүнөөдөө [illegible]ди.

Буряадай багшан[illegible]титудай түүхын [illegible]дэй футболоор жэл[illegible]гэрэгдэдэг мүрысө[illegible]дэ дэмжэдэг, плагт[illegible]хай шангуудые бэл[illegible]шалтайбди. Дүрэ [illegible]гын Борис Будаева[illegible]жэтэ мүрысөөндэ [illegible]мүнгэ һомолообди. [illegible]рагшадай элдэб [illegible]дэр олимпиададуу[illegible]гэн зооресэр тэдхээ[illegible]мэтэгэр туһалха [illegible]рог олон даа.

Жасымнай бүрид[illegible]бан хүн. Би, мүн [illegible]лай эрдэмтэ програ[illegible]хёодог мэргэжэлтэй [illegible]маев, эллэб хэ[illegible]эмхидхэлгэдэ туһа[illegible]гей Медведев гэгш[illegible]нобди.

Дээрэ дурсагдаг[illegible]туб, «Университетэр[illegible]гэжэ мэтын эмхи[illegible]дэргэдэ далижажа[illegible]түрүүшын зарим [illegible]гэн зооритэй болоо[illegible]шье да саашадааш[illegible]шуулые дүнгэхэ таһ[illegible]ябуулдаг, һайн [illegible]үргэл хэдэг юм.

Т. САН[illegible]
республикын залуус[illegible]
жасын дире[illegible]

ХУСА БУХА ХОЁР

Намсараевич Цыренжаб Сампилаа тоонто нютаг Ярууна [illegible]. Эртын хабар. Нуур тоо[illegible]дэжэ, нугаһа галуунай хүүе[illegible]ан ye. Маанадай хүлеэжэ [illegible]зондо мэдээжэ хоёр айлшад[illegible]гүрнингаа хубсаһа үмдэн гэ[illegible]олон һомотой патронташ бу[illegible]га түрштэй резинэ сабхи[illegible]ндөө хара хүхэ шэлтэй, хо[illegible]лай буутай, хуяг дуулгаа үм[illegible]ратарнууд шэнгээр харагдаба. [illegible]гтын нуурһаа галуу агнал[illegible]хэ болобо. Нуурай арадахи зуһалан гэрэй газаа арха барха ангуушадай хүхюу хөөрэлдөөн, хүхэ модон. Энеэдэн зэдэлжэ захалба. Хоца Цыренжаб хоёрнай үгын хүрсаар эдилдэнэ. Бее бэсынгээ хоро малтан наадалалсана:

— Энэ Цыренжабай галуу унагаа-һан тоотой юм ааб даа. Түрүүн зураад, һүүлдэ буудаха гэжэ байхадань галуун уятай бэшэ хадаа ниндэжэ арилаа юм бээ. Шанаһан галуунайшье мяха эдихэдэ тиимэ даа. Тэрээхэн зураһан һамбаандань үрдижэ эдижэ ябаха юм.

Тойрожо байһан Цыремпил Гомбоев, Базаржаб Гончиков, Цыдэн Цыренжапов бидэ хүхэ модон болоторoо знеэлдэбэбди. Цыренжаб сахе хороо бусалжа байһан яаза гарган, хэлэхэ юумэеэ оложо ядан байтараа сүүмхээ нээжэ, хабтаһан соогоо нугалжа эбхэнэн «Хоца буха хоёр» гэжэ зураг гаргажа, ханада хадажа: «Инмэ ушар Хоцатаймнай болоһон юм. Хоцамнай агнажа ябатараа бухада памнуулаад, ухан соо орожо, амиды голтой үлэһэн юм шуу. Пишэ ойро нааша, һаалишадай гүүртэ үгы бээ?» —гэбэ.

Һаалишад холо, харин хониной отара дутэ бии,— гээд Цыремпил Гомбоевич хариюсаба.

— Тэрэмнай бүри доро. Хоцада бу дуулгыт. Энэмнай дуулаа һаа, тиишэ алхалшахал.

Хоца Намсараевич ехэ хороо бусалһан тэмдэг үзүүлжэ:

— Байза даа, Цыренжаб нөохиешни эдэ нүхэдтэ хэлэжэрхихэб,—гэбэ. Үглөөгүүр эртэ ангуушад бусажа захалба.

Нэгэ шэрхы олзотой Хоца Намсараевич түрүүлэн ерэбэ. Ехэл оло буу һургөһэн Цыренжаб Сампиловичай ерэжэ ябахань холоноо харагдана. Субынь халаһан соо хооһон патронуудай хангирха дуулдана.

Юумэ бэшэжэ һууһан Хоцамнай ехэ баяртай бодожо, Цыренжабта шүлэг уншаба:

Хоёр хорлогоо дүүрэн
Хооһол патрон хангирха.
Олзо зөөри адхаагүй
Улаан гар шэрбэлзэжэ.

Ц. НОМТОЕВ,
Буряадай арадай уран зохёолшо.

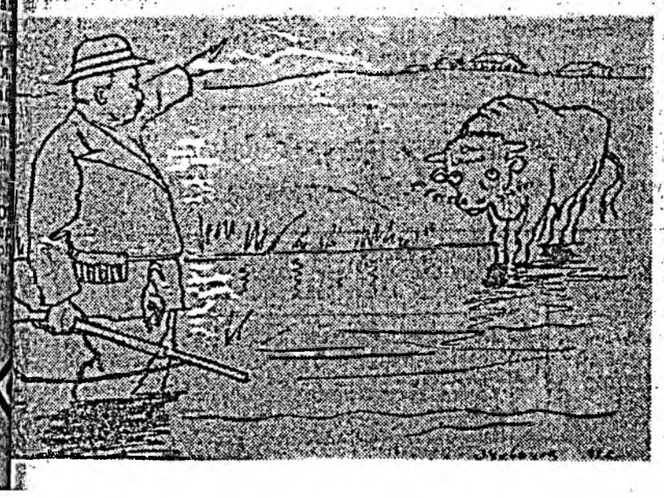

Майн 5 Хэблэлэй үдэр

ЭХИНИЙНЬ ЭНДЭҺЭЭ ЮМ

Хэблэлэй үдэртэй дашарамдуулан, газетыемнай хэблэн гаргадаг хүдэлмэриншэдтэй «Үнэнэйнгөө» уншагшадые танилсуулха гэжэ шиндэд, нинслэл хотын Ленинэй үйлсөөр оршодог байшангайнь үүдые удын һүүлээр татажа оробобди.

Гэшхүүрээр хоёродохи дабхарта гарахадамнай, линотипна машинануудай лужэгэнэхэ аблаг үгтаба. Багашаг таһалга соо 7—8 линотипна машина зэргэлэй тодхоотой. Үндэр томо машина бухэнэй жажуудь һууһан эхэнэрнүүдэй үзэгүүдтэй клавишануудые дарахада, машина үгэ нүүдые мүрнүүд болгон түмэрөөр шудхажа [illegible]гаха юм. Машинануудһаа халуу сорьёно, хүнэй нюдэндэ торомоор бэшэнье һаа, агаарта түмэрэй хибдэһэн хинденэ хэбэртэй.

Саада тээхи ехэ таһалга соо ороходо, газетын хуудаһануудые хабсаржа суглуулдаг (верстко хэдэг) ба барлажа хэблэдэг ута станкууд жэрылдэнэ. Энэ республикымай бүхы 4 һониной — «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», «Бурятия», «Молодежь Бурятии» газетэнүүдэй хуудаһануудые [illegible]эгдэн хэблэгдэнэ, зэһагдана гээшэ.

Тэ саана хаһын хажуудаһ [illegible] столой дэргэдэ «Үнэнэйнгөө» техническэ редактор (выпускающи) Елизавета Дондоковна Бадмаевагай һуухые харааг, ойроны ошожо хөөрэлдэбэб.

— Ерэхээ байһан һайндэрөөр! Мүнөөдөрэймнай номер хэр гаража байнаб? — гэжэ асуубаб.

— Бараг һайн. 3 полоса гараһхай, 4-дэхиеэ һаа эльгээгээб редакци руу. Ольга Сэсэг хоёрнай мүнөөдөр ехэ түргөөр полосануудые верстко хэжэ байна. Сэсэг Бурхинова манай «Үнэнэй» верстальщик байһанаа «Бурятия» газетын выпускающи болонхой. Тингээшье һаа, һүүлэй үедэ, верстальщигай дуталдахала, бидэндэ туһалжа байна. Сэсэгнай ехэл һайн хүн даа, хододоо шогтой, зугаатай,—гэбэ Елизавета Дондоковна.

Ольга Шарапова Сэсэг Бурхинова хоёрто дутэлжэ амаршалаад, ажал тухайнь хөөрэлдэбэбди.

— Сэсэг, Оля! Таниие манай «Үнэнэй» корректорнууд, Елизавета Дондоковнашье ехэтэ магтана. «Сэсэг Оля хоёр ажалдаа бэрхэ, верстко хэхэдээ амаргүй түргэн, олон үгэгүй, һайн зантай» гэжэ корректорнууднай хэлэдэ, мүн Хэблэлэй һайндэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалжа байһанаа мэдүүлэдэ һэн. Эдэ үгэнүүдыень таанадта дамжуулнаб,— гэхэдэмни, баяртайгаар мүнөлэзэн байжа, саб гэмэ үндэр бэтэй, түхэреен сагаан шарайтай Сэсэг нигэжэ хариюсаба:

— Бидэнэй хубита байгаал юм бэ даа. Тэзд тэрэмнай үдэр бүри хэдэг ажалнайл ха юм. Би 17 жэл энэ типографида хүдэлэб. Ооһэдөө харанат, ажалаймнай эрхэ байдал хүндэхэн. Хэды тингэбэшье, энэлһэб болёод, ондоо, хүнгэн, сэбэр ажалда нюудые һэлгэхэ тухай захиа хэдэгбди. Шэнэ [illegible] гэхэдэнь, бүрэд үзэгүүл байдаггүй. Энэ асуудалые бүтэхэ тэшэнь нинжахэр болоо бэшэ гү?

Газетээ харахала антай. Һонирхолтой болгохэм тула ямала ороддогбди, тэзд бүхы юумэн ганса бидэнйээ дуулыдамгүй блуу.

Елизавета Дондоковна «Буряад үнэндэ» хүдэлжэ эхилһэн 22 жэл болохонь. Үрид бэшэгүүдэй таһагта хүдэлдэг байһанаа, 10 гараа жэлэй туршада техническэ редактораар хүдэлжэ. Сүүгаа хүдэлдэг Агния Цэдэмпиловна Цыреновада һургаа хүмүүжүүлэгшэнь байһан юм. Мүнөө Агния дүршэлтэй мэргэжэлтэн болонхой.

Станогуудые шалгажа ерэһэн хэблэлэй ажалай ветеран Иннокентий Баторович Халматов бидэнэртэй хөөрэлдэб. Энэ хүн 40 гараа жэл соо хэблэлэй тухөөрэлгэнүүдэй зөвөөрөлгэшээр хүдэлжэ. Эрхим бэрхэ ажалайгаа түлөө 1957 ондо Ажалай Улаан Тугай өденоор шагнагдаа, республикын Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар нэгэнтэ бэшэ шагнагдаа һэн.

— Жэл бүри 5—6 хүнные линотипист болон хэблэлэй машина зөвөөрилагшын мэргэжэлүүдтэ һургадагби. Тэдэнэйн олонхинь республикын аймагуудай һониуудай типографинуудта хүдэлнэ. Мүнөө намайе халаха хэдэн залуу хүнные һургажа байнаб,— гэжэ бүрэл толгойтой үбгэшөөл, олон аша, гушанарай үбгэ зэгэ хэлээ бэлэй.

Нинжэ бэрхэ ажал хэрэгэ һайн мэдэхэ хүнүүдтэй хүдэлхэдэ, хүнгэн ааб даа. Үндэһэн хэлэн дээрээ һонирхолтой газетэ гаргахые ороддог редакцин коллективтэй нягта холбоотой типографин хүдэлмэрилэгшэдые Хэблэлэй һайндэроор амаршалаад, ажалдань амжалта, бүхы һайн һайхание хүсэнэбди!

Т. САМБЯЛОВА,
манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: линотипист Евгения Гомбоева; Ольга Шарапова вёрстко хэжэ байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ПАРТИИН ШУГАМ АЛДААГҮЙ

70 наһатай болобошье, «Правда Бурятии» газетыл эгээл гол шухала нинтын-политическэ (энэ газетэ нинтын-политическэ газетэбди гээд бэсэ мэдүүлһэн ха юм) таһагта тусхай корреспондентээр ажаллажа, үе сагай үнгэрхэ тума ухаан бодолоо, будлад гуурһаяа хурсадажа ябаһан, «Партинууд ба худэлоонууд» гэһэн темээр үргэн хоорэлдоо эрхилдэг Иннокентий Иннокентьевич Болдогоевто атаархамаар, гайхамаар. Үнэн холоо суглуулһан дүй дүршэл гээшэ схэ хэрэг. Харин энэ талаар хуушанай журналист хэндэшье мүхоогоо үгэхэгүй ааб даа.

«Правда Бурятии» газетын 20 мянгадахи дугаар нүүдэр гарахань. Энэ ушараар И. И. Болдогоевые ба суг худэлдэг нүхэдьнь халуунаар амаршалнабди.

— Иннокентий Иннокентьевич, намтарайнгаа зарим шатануудые һанэй дурсыт...

— 1932 оной апрель һарада 18 наһатай залуухан хубүүн «Бурят-Монгольская правда» газетэдэ литсотрудникаар ерээ һэн. Һургуулиин наһанһаа газетэдэ бэшэдэг, һонин һорьмой тухай бэшэгүүдые эльгээдэг байнаһаамни боложо, намайе ажалда абаа бэлэй. Хойшодоо комсомолой, Коммунис партиин, ажахы хүтэлбэрилгын тушаалнуудта худэлоошье, һаа, түрэл газетэтээ холбоогоо алдаагүй, ходол бэшэжэ байдаг бэлэйб. Нэгэ хэды саг болоод лэ газетэдээ бусажа, редакцида худэлжэ байтараа, ондоо ажалда зууршалагдаад, тиишээ ошожо худэлхэш. «Бурят-Монгольский комсомолец» паровозо-вагонно заводой «Гигант Бурятии» газетые байгуулалсааб. Тэрэ үе сагые һанаад үзэхэдэ, республикын шэнэ мантан барилгануд «бурьлжа» байгаа: ПВЗ-гэй, мяханай комбинадай, шэлэй заводой барилгануд гэхэ мэтэ. Тэдэнцие үргөөөр газетэдэ харуулхые ороддодог һэмди. Михей Николаевич Ербановтай хамта худоо нютагуудаар ябажа, ажахынуудай байдал, бурнад айлай шэнэ һуудалые зүбөөр, тодоор зураглахые ороддодог һэн бээб. Юрэдоо, Ербанов туушаа һаруул һайхан дурасхаал минии зүрхэ сэдьхэлдэ үлэнхэй: ямар нэгэн нютаг ерээд һүншин 2—3 саг болотор үбгэдтэй зүбшэхэ шэнэ зүйл ойлгуулха харин би энэ үедэ нажажа, зоолэн бүхэдэ диилдэшэдог һэм.

Гушаад онуудай хашалга, хамалганда газетэнүүдэй редакциинуудай олохон зон хохидоһон гээд мэдээжэ, «Гигант Бурятии» газетэдэ худэлжэ байхадам, редактор И. Е. Тугутовые ажалһаань гаргаба, партиин гэшүүнһээ болюулба. Энэ хүнэй зууршалгаар ерэһэн намда мүн лэ эригэдэггүй шэнжэ үзүүлэн, ажалдамни бэрхэшээлнүүд эхилээ һэн. Тиихэдэнь би «паровозо-мөөрэй цехтэ токарёор» худэлхэеэ ошоо һэм. Тэндэһээ дуудуулжа, Совнаркомдо гүрэнэй хэблэлэй директорээр, хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшоор, юрэдоо, намтарни олон—партиин Зэдын райкомой нэгэдохи секретарь, Кабанскын районой Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоздо, Радио ба телевидениин комитедэй түрүүлэгшэ,... «Байкалрыбакколхозсоюзай» түрүүлэгшэ... Хүндэлэлэй Тэмдэг орденоор хоёр дахин шагнагдаһанби.

— Залуу, бэшээшэ ябахада, туһалһан, дүнгэһэн аха захэ нүхэд хэзээдэшье мартагдадаггүй. Мүн Танай һургашадшье олон бээ...

— Минии багшанар хадаа, Виктор Галкин, Виктор Назаров, Федор Минеев, Семен Дунаев ба бусад болоно. Ямар нэгэн юумэ ойлгуулхые гуйхадаш, тэдэнэр ходоодоо туһалдаг бэлэй. Бурагшад тухай хэлэхэ болоо һаа, «Гигант Бурятии» газетэдэ худэлжэ байхадаа, худэлмэришэн бэшэгшэ байһан Василий Кондрашовто, Аркадий Медведковто, Федор Шандаровта, Нина Пициктэ бэшэлгын талаар юу-хээ ойлгуулдаг һэм. Вася 1941 ондо фронтдо мордоод, бусаагүй, Аркадий фронтһоо амиды мэндэ ерээд, яһала эдэбхитэйгээр бэшэдэг болэй. Радио, телевиденидэ худэлхэдэм, Ким Балков, Владимир Корнаков, Мэлс Самбуев, Светлана Смирнова, Михаил Маликов, Егор Митахинов ба бусад минии һургашадби гээд бее нэрлэдэг һэн. Ори ганса хүбүүмни Геннадий намайе дагажа, журналистын хүндэ хүшэр ажалда дурдаһан гээшэ. Тэрэ Алма-Атаһай университет—Жүргээд, «Молодежь Бурятии», «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ, «Московская правда» газетын харюусалгата секретарнин орлогшоор, «Знание» журналда, «Советская культура» газетэдэ харюусалгата секретарлар хүдэлһэн юм. Мүнөө хадаа наһа бараһан. Хоёр басагатайб, аша, гушанартайб.

— Мүнөө сагта ажалдаа ямар темэнүүдые шухала гээд тоолодогбта? Юрэдоо, буряад журналистикын байдалые ямар гээд сэгэнэбта?

— Коммунис партиар хүмүүжүүлэгдэһэн би хэзээдэшье тэрэнэй һургаал, хараа шугамынь алдаагүйб. «Партинууд ба худэлоонууд» гэһэн нинтэ гаршаг доро энэ темээр миниий ба олон авторнуудай материалнууд толилогдодог гээшэ. Компартиие нэргэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсанаб. Бетерануудай байдал, зоние социальна талаарнь хамгаалалта, нинтын-политическэ асуудалнуудаар һаналаараа андалдалгын, ендэр — газетынгээ нимэрхүү шэглэлнүүдтэ арга шадалаараа хубитаяа оруулдагби. Радио, телевиденеэр үгэ хэлэхэ ушар гарадаг. «Буряад үнэндэтнай» Ц. Дон ба бусад элитэ зохёохы ажалтан тухай материалнуудые толилуулһанби. Манай газетэ оонэдөө оонэдыгөө даабан, ямаршье засагһаа дулдыдаггүй орган болоно. Энээгээрээ бусад газетэнүүдһээ онсо шалгарнабди, тушаалтадай бэшэ, зоной талые нэн түрүүн баримталдаг гээшэбди. Газетэдэ захил хэлгын мүнөө сагта «Правда Бурятии» газетэдэ захил хэбэл, шүүхэт гээд зоние урлаанаб.

— Мэргэжэлтэ һайндэроор Таниие амаршалаад, үндэр наһатай болобошье, саашадаа нимэл сарюун, ажалша, үшөө удаан жаргаалдаа байхыстнай хүсэнэб.

Н. ГОМБОИН
хөөрэлдэбэ.

Шэнэхээнэй буряадуудай ойрын тобшо түүхэ

VIII. ЯПОНОЙ КОЛОНИШОЛОЛГЫН ҺАНДАРАН ҺАЛААЛГА

1945 оной 8-дугаар һарада Зүблэлтэ Улаан сэрэг Хүлэн-Буйр нютаг ороние сүлөөлжэ, Японой эзэрхэг түримхэйшүүлэй 14 жэлэй захрис зонхилолго хосорон һалажа, Шэнэхээнэй арад түмэн Хүлэн-Буйрай бусад үндэһэн яһатанаар хамта колонишололгын гэнжэһээ мултаран, эрхэ сүлөөгөө оложо, зол жаргалай богоһо алхаһан юм.

1945 оной арбадугаар һарада Хүлэн-Буйрай өөрөө засаглаха (автономито) байгууламжа мүндэлжэ, 1947 ондо Хүлэн-Буйрта Дундада Уласай (Хитадай) эб хамта (коммунис) намын ажаллаха комисси Хүлэн-Нондо байгуулагдажа, нүхэр Заяатай тэрэ комиссиин толгойлгошоор ажаллаба. Ингэжэ Хүлэн-Буйр орон бодото ёһоор Дундада Уласай эб хамта намын ударидалгые хүлеэгээ бэлэй.

1948 оной нэгэдүгээр һарада Хүлэн-Буйрай өөрөө засаглаха байгууламжа хубилгагдажа, Хүлэн-Буйр аймаг мүндэлжэ, Үбэр-Монголой автономито районой бүридэлдэ баттаһан байха юм.

1947 ондо Шэнэхээн һомон байгуулагдажа, намын ударидалга доро һомоной зохёон байгуулхы элдэб ажалынь түсэбэй ёһоор ябуулагдажа эхилбэ. 1945 оной үеын гэхэ гү, али сүлөөлэгдэһэнэй һүүлдэ Шэнэхээн һомоной малайнь тоо хэды байгааб гэбэл: адуун — 1857, үхэр—3022, тэмээн—70, бог мал (жэжэ мал)—2012 толгой, бүхы малай тоо—6961 толгой байгаа. Харин 1947 оной бүридхэлөөр: адуун — 3220, үхэр—7690, тэмээн—58, бог мал—6871, тиихэдэ бүхы малай тоо 17.845 толгой болоһон байна.

1947 ондо Шэнэхээн һомоной зонойнь тоо 3000 гаран, айл үрхынь тоо 870 гаран байгаа. Энээн дотор эвенк үндэһэтэн 500 оршом хүн байгаа.

Сүлөөлэгдэһэнэй удаа, 1947 оной һүүлээ эхилэн, таряашанай орондо газарай өөршэлэлтэ боложо байһан ушарһаа Шэнэхээн нютагта байһан хуурмаг Манжиин үеын Японой тагнуул, хуурмаг сагдаа, хуурмаг сэрэгэй дарга байһан үсөөхэн тоото хүнүүд хубисхалда эсэргүүсэн орон нютагһаа гаража, хада уулада, ой шугыда бэеэ нюугаад, арад түмэнэй эд бараа дээрмэдэжэ, ушар ёһо мэдэхэгүй, зарим хүнүүдые айлгаха, мэхэлэн, дахуулжа, хүнүүдэй амар тайбан амидарал болон үйлэдбэридэ муу нүлөө үзүүлжэ, арадай сэдьхэлые үймүүлжэ байһан юм.

Тиихэдэнь аймаг, хушуун болон һомоной хүтэлбэриин зүгһөө Дэлгэр, Мүнхэ-Һаһан, Арсалан, Абида гэхэ зэргын нүхэд олон түмэндэ намын политикые ойлгуулан сурталшалха, мүн оргошодой гэр бүлэдэ һурган хүмүүжүүлгын ажал ябуулаа. Тэдэ оргошодые гэртээ харижа, хүдэлмэридөө оролсохыень уряалһан, бусажа ерэгшэдтэ яла зэмэ тохогдохогүй гэжэ баталан хэлэжэ байба.

Олон түмэнэй дунда ойлгуулламжын нимэ хүдэлмэри тэсэбэритэйгээр ябуулһанайнь ашаар тэдэ оргошодой олонхинь гэртээ бусажа, арад түмэнэй үмэнэ зэмэеэ мэдэрэн, намын һурган хүмүүжэлэй нүлөөн доро буруугаа ойлгожо, эрид шиндэн, һайн хүнүүд болоһон юм.

Заһархагүй үсөөхэн тоото эсэргүүсэгшэд, жэшээнь, Бараадинин Батажаб, Зэмсэ Баатар мэтын хэдэн хүн эсэргүүсэхэ шугамаа үхэн баримталжа, улам галзууран аашалалдаад, эсэсэй эсэстэ Үбэр-Монголой хубисхалта сэрэгтэ дарагдаһан байна.

IX. РИНЧИН-ДОРЖЫН ХУБИСХАЛДА ЭСЭРГҮҮСЭН УРБАЛГА

Хуурмаг Манжын үедэ Шэнэхээн нютагһаа гурбан удаа нүүжэ гараад, Хоолын голдо ошоһон буряадууд 1945 ондо сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээр дахин барууджаа нүүжэ, Шилиин голой Мөдонгын шэлэдэ байһан Ринчин-Доржын зонхилжо байһан буряадуудтай нийлэһэн байна.

Шилиин гол нютагай сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээр Эб хамта намын ударидалга доро Шилиин голой аймаг байгуулагдажа, Чи-Зүн Шан, Цолмон гэхэ зэргын нам засагай ударидагшад Шилиин голой буряадуудые хайрлан харгалзажа, удаа дараагаар кадрнуудые томилон эльгээбэ. Тиигээд нүхэр Цолмон өөрөө ошожо, Ринчин-Доржые хүлисэнгыгээр һурган хүмүүжүүлжэ туршаа. Намын политикые тайлбарилан, «шимнай арад түмэнэй талада орожо, арад түмэнэй түлөө оролдожо эхилыш даа» гэжэ хэды идхаашье һаань, Ринчин-Доржо ба үсөөхэн хэдэн хүнүүд хубисхалда эсэргүү шугамаа үхэн баримталжа, намын хайра үршөөлөөр һурган хүмүүжэлые хүлеэн абаагүй һэн.

Зонхилолго доронь байһан малшадые мэхэлхэ, һүрдүүлэн айлгаха мэтын зүйл бүринин хара хархис арга хэрэглэжэ байгаад, дурагүйдэһэн Бата-Мүнхэ, Дондог зэргын хүнүүдые эли далдаар хорлон алаад, 1946 оной арбадугаар һарын үеэр элитээр хубисхалда урбан эсэргүүсэбэ, Шилиин голдохи Абага ваан Бодбал, Үзэмшэнэй Хударанга, Ара Хоршоной Тарба лама гэдэг эсэргүүсэгшэдтэй хушуу холбожо, Гоминданай түр зуура эзэлжэ байһан газарта тэрьедэн ошоод, Гоминданай шууд дэмжэлгэ ба тухиралтада оробо.

Сүлөөлэгдэһэн ороной арад түмэнние үймүүлхэ, адуу мал эд хэрэгсэлыень буляан дээрмэдэхэ, хубисхалта кадр ба залуушуулые хороон хюдаха мэтын тэнгэри тулама гэмтэ хэрэг үйлэдэжэ, хубисхалта арад түмэнэй уур сухалые екээр дэгжэһэн юм.

Ринчин-Доржын гэмтэ хэрэгые элитээр буруушаан эсэргүүсэһэн хэдэн хүнүүдые баринжа алахаяа забдахадань, Батын Доржо, Самбуугай Һама-Сүрэн, Анандын Айлтагүй, Сүндэбэй Санжа-Жаб гэхэ мэтын хэдэн залуушуул аргагүй зайлан гаража, сүлөөлэгдэһэн нютагта ошоод, хубисхалай хэрэгтэ оролсоһон байна.

Байдалай нимэ болоод байхада, 1947 оной зургаадугаар һарада арадай сүлөөрэлгын сэрэг ба Үбэр-Монголой морито сэрэг хамтаран хүдэлжэ, Долоон нуурай оршомдо үүрлэн, муу хэрэгээ үйлэдэжэ байһан тэдэ дээрмэшэдые усадхаад, мэхэлэгдэн гү, али һүрдүүлэгдэн дахажа ябаһан буряад малшадые суглөөлһэн юм. Тэдэ сүлөөлэгдэгшэдынь үбгэн наһатан, эхэнэр болон хүүгэд—хамтадаа 700 гаран хүн байгаа.

1947 оной арбадугаар һарада эдэ хүнүүдые Шэнэхээн нютагта хүргэжэ ерэбэ. Тус һомоной хүлеэн абаһан эдэ хүнүүдынь гэр, мал, хубсаһа, хоолгүй, тиигээд хүдэлмэриин хүсэгүй үндэр наһатан, хүүгэд багашуул байһан тула тэрэ үеын Шэнэхээн һомоной зүгһөө тэжээхэ, тэдхэхэгүй һаань, амидарха аргагүй зон байба.

Гэтэр тэрэ Шэнэхээнэй арад түмэн Японой дарлалтаһаа сүлөөлэгдөөд, ехэ удаан болоогүй байһан тула амидаралынь хүшэр байһан болобошье, олон түмэн хүдэлжэ, «аяга сай, адха будаагаа» хубаалдажа, дура наһаагаараа хубсаһа хунар, хоол хүнэнэ, гэр байра үлүү гаргажа, тэдэнэй гэдэнэ үлдүүлэнгүй мүрынь дааруулангүй, тэрэ жэлые үнэргэнэн байна.

Удаадахи жэлнээнь тэдэнэй нэгэ бүлэгынь Шэнэ Барга, баруун ба зүүн хушуунда ошожо, зохихо ажал хэжэ, Баргын аха дүүнэрэй халуун дэмжэлгэдэ богоинхон хугасаада амидаралынь өөдэлэн һайжараа бэлэй.

Энэ болбол Хүлэн-Буйрай аха дүү үндэһэтэнэй арад түмэнэй хайра халамжаар буряадшуудай тэнхэрһэнэй баһа нэгэ бодото жэшээ болохо туладань, һанажа ябадагнай зүйл ёһоной хэрэг юм.

Л. ШАГДАРОВ хуушан монголһоо оршуулба.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ШЭНЭ ТРАМВАЙНУУД ШУУМАЙЛДАНА

Репортаж

Эртэ үглөөнһөө эхилээд, үдэшэ орой болотор Улаан-Үдэ хотын үйлсэ гудамжануудаар трамвайнууд шуумайлдадаг. Энэ транспорт бидэнэрэй һанаха байха, ёһотойл зохид, һайн унаа боложо үгэнэн гээшэ.

Үдэртөө 61 трамвай ябажа, хотын ажалшадые зөөдэг юм. Эдэ трамвайнуудые хэд жолоодожо, бидэнэрэй зүгһөө һайшаал, магтаалда хүртэнэб гэхэдэ, эдэнэрэй диилэнхи олоннинь эхэнэрнүүд, басагад болоно. Тиихэдэ гэр бүлөөрөө трамвай жолоодогог ажалай түрүүшүүл олон. Жэшээнь, нэгэдэхи классай жолоошод болоһон Валентина Ивановна болон Николай Дмитриевич Брынднитэн, Мария Ивановна, Сергей Илларионович Паринскитан гэгшэд гэр бүлөөрөө ажаллаһаар үнихэнэй юм. Улаан-Удэ хотын 12-дохи СПТУ дүүргэһэн залуу жолоошод жэл бүри тус коллективтэ нэмэжэ байдаг юм. Эдэнэрэй дунда ажалдаа үнэн сөхээр хандадаг түрүүшүүл баһал олон болонхой. Нэрлэбэл, Татьяна Сафронова, Павел Лыпдин, Алексей Романов болон бусад болоно. Тиихэдээ олон удаан жэлдэ жолоошоноор хүдэлһэн ажалай ветеранууд А. А. Петухова И. О. Панфилова хоёр училищида һурахаяа орогшодтой ажалайнгаа баян дүй дүршэл хубаалдажа, танилсуулжа, тэдэнэрые һургажа, ажалай замда гаргалсана. Мүнөө эдэнэрэй һурган хүмүүжүүлһэн жолоошодой 30 гараниинь нэгэдэхи классай жолоошод болонхой, түмэр хүлэгүудые үдэр, һүнигүй жолоодоно.

— Манай коллективэй эбтэй эетэй гэшүүд түхэреэн жэлдээ, һайндэрнүүд гү, али амаралтын үдэрнүүд гэнгүй, эзлжээгээр линидэ гаража, хотын ажалшадые зөөдэг юм. Бүхыдөө трамвайн управленидэ 167 жолоошон тоологдоно. Эдэнэрһээ гадна, слесарьнууд, энергетигүүд, трамвайн лини заһабарилха, элэһэн рельснүүдые һэлгэхэ болон бусад хамһабарнин хүдэлмэришэд олон юм,—гэжэ тус управленнин ахамад диспетчер Л. И. Силичева хөөрэнэ.

Хотын ажалшадые зөөдэг түмэр хүлэгүүдэй аян замдаа эбдэрхэдань, бидэнэр бусад транспорт бэдэрдэг гээшэбди. Эбдэрһэн трамвайн харгы хаагаад байхадань яахабши? Управленинн слесарьнууд тусхай автомашинаар ерэжэ, эдэнээ тургэн заһабарилхые оролдодог. Заһабарилагшадай дунда алтан гартай «профессор» гэжэ нэршэһэн Цой Чжен Цай халаанай алишье сагта эдэ эбдэрһэн техникын «үбшэ» саг соонь элирүүлжэ, харгыдань гаргадаг заншалтай.

— Байгша оной март һара соо хоёр шэнэ трамвай абаабди. Үнэ сэнгэйнь ехэ болоһон гээшэнь! Нэгэ трамвай аяар 13,5 миллион түхэригтэ ха юм. Иимэ һайн техникээ гамтайгаар ашаглаа. Һаамнай, бидэнэртэ нилээд лэ саг соо хүрэхэл даа гэжэ һанан гэһээ, нэгэндээ нэтэрэгшэ тэдэнэй һандалинуудые зорюута хугагаар отолжо, нүхэ, һүбэ гаргаагүй байха юм,—гэжэ Лидия Ивановна голхорно.

Иимэ муу муухайгаар трамвай соо аашалжа ябаһан эдэнэрые хараһан бидэнэрэй хэмнэйшье тэдэнние хоридогүй, минии хэрэг бэшэ гэһэшүүгээр үнэрдэгнай буруу бэшэ гү? Эдэ бүгэдые өөһэдөөшье хорёогүй һаа, дүтэ шадарай телефоноор хотын дотоодын хэрэгүүдэй таһагуудта дуулгадаг, мэдээсэдэг болоёл гээд хэлэхэ, һанамжалха дуран хүрэнэл.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: шэнэ трамвай замдаа.

Авторай фото.

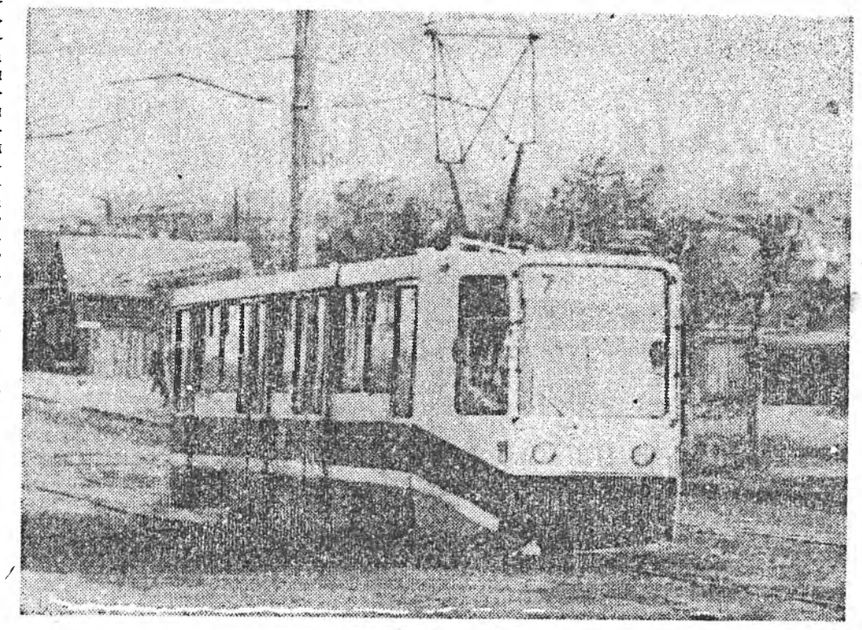

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Дэлхэйн кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн США-гай зүүн-урда хубидахи Теннесси штадай Чаттануга хотодо болобо. Табан ороной суглуулагдамал команданууд хабаадаһан байгаа. Түгэсхэлэй нааданда США-гай болон Россин барилдаашад хабаяа туршаа. Һүүлшын уулзалга хүрэтэр хибэс дээрэ тэнсүү байдал тохёолдобо. Эгээл эндэ 82 килограммай шэгнүүртэй Кевин Джексон, Лукман Жабраилов гэгшэд уулзабад. 1992 ондо Олимпиин нааданай чемпион болоһон американ барилдаашан К. Джексон очкогоор диилэжэ, командадаа илалта олгобо—21:19. Канадын түлөөлэгшэд гурбадахи һуури эзэлээ. Куба болон Японой барилдаашад удаадахи һууринуудта гараба.

* * *

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Азиин түбинн түрүү һуури эзэлхын түлөө юһэдэхи мүрысөөн һаяхан Монголой нийслэл Улаан-Баатар хотодо дүүрэбэ. Афганистанай, Индонезиин, Иранай, Казахстанай, Кыргызстанай, Хитадай, КНДР-эй, Тайваниин, Узбекистанай, Урда-Корейн, Японой ба Монголой суглуулагдамал команданууд хабаадаһан байна. Ким Ил (КНДР), Л. Сэргэлэнбаатар, Ц. Цогтобаяр (хоюулаа Монголһоо), Ким Хван Чоль (КНДР), Ко Янхо (КНР), Ярн Бехруз, Амир-Реза Хадем, Расул Хадем, Аббас Джадеди, Аюб Бани Носрат (бүлтадаа Иранһаа) гэгшэд өөнэд өөнэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ илажа,Ази түбинн чемпионууд болоо. Иранай барилдаашад командаараа илаба. Монголой, КНДР-эй бүхэшүүл удаадахи һууринуудта гараһан байха юм.

* * *

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Турцкин Стамбул хотодо һаяар үнэргэгдэхэнь. Россин суглуулагдамал командын гэшүүдые шэлэн абалгын мүрысөөн мүнөөдэр Кисловодск хотодо дүүрэхэ юм. Энэ мүрысөөндэ нютагаймнай хубүүд Андрей Матюков Борис Будаев хоёр хабаадана.

* * *

Залуушуулай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Россин Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Москвада дүүрэбэ. Московско гарнизоной команда илалта туйлаа. Забайкалиин сэрэгэй округой барилдаашад хоёрдохи һуури эзэлээ. Тус командын бүридэлдэ ороһон нютагаймнай хубүүд Федор Цыбиков, Очир Дамдинов, Жаргал Элбенов гэгшэд өөнэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ шалгарһан байха юм. Үшөө 3—4 хубүүднай хоёрдохи һуурида гараба.

ФУТБОЛ. Аңглида хүүгэдэй футболой командануудай жэл бүрнин уласхоорондын фестивальда хабаадаһанаа «Тулаевец» гэжэ нютагаймнай команда бусажа ерэбэ. Манчестер шадархи Киль хотын университедэй стадион дээрэ мүрысөөн үнэргэгдөө Манай хүбүүд урзанда жэл Швециин Гетеборг хотодо нимэрхүү нааданда хабаадаа һэн. Тиин мүнөө энэ фестивальда уригдаһан байгаа. Эдир футболистнууднай Шотландиин, Америкын командануудые шүүбэ. Энээл мартагдашагүй ушарынь гэхэдэ. Англиин суута футболист Бобби Мурай кубок тэрэнэй гүйлтаар манай командада барюулагдаа.

* * *

Футболоор Россин кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөн үргэлжэлһөөн. Майн 2-то үнэгэргэдэһэн нааданда манай «Сэлэнгэ» команда Кемеровын «Динаматай» уулзахадаа, 0:1 тоотойгоор шүүгдэшоо.

* * *

Нэгэдэхи лигын командануудай дунда футболоор Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн мүнөөдэр эхилхэнь. Манай республикын «Сэлэнгэ» команда Краснодарскын «Металлургтай» уулзаха. Футболистнууднай Агуу Илалтын үдэр — Майн 9-дэ Эрхүүгэй «Звездатай» «Спартак» стадион дээрэ наадаха юм.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта

ХОРХОЙ ШУМУУЛҺАА ҺЭРГЫЛЭГТЫ

Үнэгэрһэн жэлдэ элдэб хорхой шумуулнуудһаа, тусхайлан хэлэхэдэ, хашагуудһаа, ургамалай шэрхэһээ, мүн бусадшье олон үбшэнһөө боложо, газарай эдеэ ургуулагшадай ургаса нилээд хохидоһон байна. Тиимэһээ энэ жэлдэ ургасаяа гээлтэгүйгөөр суглуулхын тулада эртээнһээ абан хорхой шумуултай тэмсэжэ эхилхэ шухала.

Теплицэ, парник болон хэрэглэгдэдэг зэр зэмсэгээ һайса дезинфекци хэхэ хэрэгтэй. Теплицэнүүд соогоо хуурай дезинфекци үнэргэхэт: серээр хэгдэһэн шашкануудые дүргэхэ (1 кубометртэ 50 грамм шашкануудые хэрэглэдэг). Тиихэдээ түмэр гү, али хирпнисэ дээрэ шашкануудаа табиха хэрэгтэй. Иимэ дезинфекци хэхын урда тээ теплицэеэ һайса заһабарилха, һүбэ нүхыень бүглэхэ хэрэгтэй. Теплицэ соохи агаар 15 градус дулаан байха ёһотой юм. Теплицынгээ түмэр хубинуудые урид шэрдэхэ шухала. Противогаз үгы һаа, хэдэн дабхар марляар баг хэжэ, нюураа халхалха ёһотойт.

Дезинфекци хэһэнэй һүүлээр 3—4 сүүдхын үнэргэхэдэ, теплицынгээ үүдые сэлижэ, сэбэр агаар оруулхат. Теплицэ соохи шорой богоо гаргаад, карбофос сэсэхэ хэрэгтэй юм. 10 литр уһан соо 50 грамм карбофос холихот. Үгы һаа, тэды шэнээн уһан соо 400 грамм хлорно известь холижо. 2—4 часай туршада байлгахат. Удаань шүүрдэхэт. Иимэ уһаар теплицээеэ сэбэрлэһэнэй һүүлээр 6—7 хоноод, хүрьһэнэй дээдэ талын 3—4 сантиметр зузаан болохо үеые абажа хаяхат. Али һаа бусалһан халуун уһаар бүхы хүрьһэеэ (урид һэндэһэнэй һүүлээр) һайса уһалхат. Һүүлдэнь далангуудые полиэтилен пленкоор гү, али брезентээр хушаха хэрэгтэй.

Ургамалай элдэб үбшэнһөө һэргылхын тула бордос холимол уһаар сүршэхэт. Энээнэй тула 10 литр уһан соо 200—300 грамм зэдэй купорос болон 200—300 грамм извёсохо холижо худхаха хэрэгтэй. «Медекс» гэһэн препарат һайн байдаг. 10 литр уһан соо энэ хороной 150 грамм холижо, далангуудаа уһалхат.

Томадуудые гэмтээдэг стрик үбшэнэй вирустэй тэмсэхэнь хүшэр юм. Хирпнисын заводой ойро оршодог Мичуринай нэрэмжэтэ сэсэрлигэй овощ ургуулагшад энэ үбшэнтэй тэмсэхэ талаар баян дүй дүршэлтэй болоной. Тэдэнэр нимэ арга хэрэглэдэг: 5 грамм хлорно известь, 5 грамм марганцовко, 15 грамм борно кислота абаад, 10 литр уһан соо шэнгээдэг. Тиигээд хүрьһэеэ 2 дахин энэ уһаар уһалдаг. Хүрьһэеэ һэндэхэхээ урид түрүушынхиеэ уһалдаг юм. Һэндэһэнэй һүүлээр дахин уһалхадаа, дүрбэлжэн метр бүхэндэ 2—3 литр нимэ уһа гаргашалдаг юм байна.

Гадна теплицынгээ бүхы хананнуудые, шэл ороёнь, хэрэглэдэг зэмсэгүүдээ бултыень нимэ уһаар сүршэдэг. Хэрбээ теплицэгүй һаа, томат болон үгэрсэ ургуулдаг далангуудтаа зэдэй купорос оруулхат. Нэгэ дүрбэлжэн метртэ 2 томо халбага орохо ёһотой. Һүүлээрнь хүрьһэеэ һэндэжэ, һайса худхахат.

Помидорнуудые хартаабхатай ойрохон тариха хэрэгтэй. Нэгэл газартаа үгэрсэ гү, али томат тарихада, тэдэнэр элдэб үбшэндэ дайрагдадаг байха юм. Тиимэһээ жэл бүри далангууд дээрээ газарай эдеэ һэлгэжэ тариха шухала.

«Сагаан далита» (белокрылка) гэжэ нэршэһэн огородой ургамалай дайсантай ашаг үрэтэйгөөр тэмсэхэ тухай тогтоһуу. 10 градус хүйтэндэ тэрэ үхэдэг. Тиимэһээ үбэлэй хүйтэндэ теплицынүүдэй нээлгээтэй байбал, тэрэ шумуулай үтэнүүд үхэжэ һаладаг. Хабартаа хатаһан аргалаар унай табижа, теплицэ соохнёо сэбэрлэхэ хэрэгтэй. Энэ утаандань дээрэ нэрлэгдэһэн хорхой шумуул үхэдэг юм.

Л. МУНГАЛОВА, агроном.

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэ. «Экономико ямар байхаб?»— А. Бутухановай тэмдэглэл.

«Республика — мүнөөдэр, үсөгэлдэр»—ажахынууд болон промышленна предприятинуудай мүнөө үеын ажал хэрэгүүд тухай мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

«Москвада болоһон үйлэ хэрэгүүдэй сууряан»—ИТАР—ТАСС-ай статья.

1993 ондо Буряад Республикын правительствын социальна политикын талаар программа.

«Вице-премьер командировкодо» — Владимир Шумейкын Буряад орон албанай хэрэгээр ерэзд ошоһон тухай А. Бухваловай статья.

«Гэсэрэй» газар дайда...» —РЦНТ-гэй секторые даагша В. Абгалдаевагай тэмдэглэл.

«Физикэ болон математикын шэглэлтэйгээр...» — Т. Ивановой БГПИ-гэй багша декан В. Сандаковтой үнэргэһэн интервью.

Соносхолнууд.

Сэнхир экран

«Останкино» канал.

6.55— Шэнэ һонин. 7.35 — Үглөөнэй гимнастика. 7.45 Үглөө. 10.05— Фирмэ найдуулна. 10.20— Хара, шагна. 10.40— Джем. 11.10— «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда...» 11.55— Сергей Островой: шүлэгүүд ба дуунууд. 12.50— Пресс-экспресс. 13.00— Шэнэ һонин. 13.20— «Большая перемена». 3-дахи, 4-дэхи серн. 15.25— Бариматата фильм. 15.45— Мультфильм. 16.00 Шэнэ һонин. 16.25— Телемикст. 17.10— Блокнот. 17.15— «Раймонда» бэлдэй хүгжэмһөө сюитэ. 17.30— Мультфильм. 18.00— Джем. 18.30—Ржев хотын тобшодол. 19.00— Шэнэ һонин. 19.25—«16-тэй ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда...» 20.05— Гүрэнүүд хооронды «Останкино» телеканал дурадхана. 20.30 — «Тишина». 5-дахи серн. 21.40— «Амгалан нойрсоотны, багшаруулы». 22.00— Шэнэ һонин. 22.25 —«Путь героина». 6-дахи серн. 23.20— Борис Гребенщиков. 00.05— Мультфильм. 00.15— Пресс-экспресс. 00.30 — Абяанай зам. 01.00— Шэнэ һонин. 01.25— Футбол.

«Росси» канал

9.00—Мэдээнүүд. 9.25 — Шударсы бэрхэ хүнүүдэй саг. 9.55—Бага Европоһоо репортажнууд. 10.25 — Фестиваль. 11.10—Россин энциклопедиа. 12.15 — Хоозоринн хатан. 11.45—Хото город ойнгоо баята бэлдэнэ. 13.00 —«Санта-Барбара». 162-дохи, 163-дахи серн. 13.40— Таряашадай асуудал. 15.05 —Сүлөөтэй саггаа. 15.20 — Петербургын ансамжамент. 16.00—Мульти-пульти.

Буряадай ТВ.

16.55 — Уран һайханай фильм. 18.25—Уянга. 19.05 — Байгал. Экономическа «Пульс» видеоканал. 19.25 —Хабарай полн. 19.35 — Аукционой урда тээ ба тэрэнэй һүүлээр. 20.15—Фермер ямар ажаһуунаб? 20.20 —Буряадаар хэлэе. 20.30— Байгал. 20.50 — Соносхолнууд.

«Росси» канал.

21.00—Мэдээнүүд. 21.25 —Шэнжэлээд үзэе. 21.40— —«Санта Барбара». 164-дэхи серн. 22.30—Хуушанайнгаа танилнуудые урижа... 23.30 —Санкт-Петербургын оперо. 00.45—Гэмтэ ябадалнуудай мэдээсэлнүүд. 01.00—Мэдээнүүд. 01.20—Одод хөөрэнэ. 01.25 — Спортын һонин. 01.30—РФ-гэй Верховно Соведэй сесси. 02.00—Авто-ба мотоспорт.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи — 2-54-54, редакторай орлогшоной — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй хүдэлмэриин ба нимтын эмхинүүдэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67, вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһаь хэмжээтэй. Индекс 50901 Хэһэг 7500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 17.30.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номер тойгоор бүридхэлдэ абтанхай.
Газетэ республиканска типографидa хэблэгдээ. Директорайнь телефон 2-40-45.